

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ

Università degli Studi di Torino
Dipartimento di Psicologia

ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ (ΔΙ.Π.Μ.Σ.)

**«Ανάπτυξη δεξιοτήτων εκπαιδευτικών στην ειδική αγωγή και εκπαίδευση
για την διαχείριση προβλημάτων σε μαθητές με σύνθετες γνωστικές,
συναισθηματικές και κοινωνικές δυσκολίες και στις οικογένειές τους»**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Της

Παναγιώτας Κ. Ζέλου

Διπλωματούχου Τμήματος Music Production – School of Creative and Performing Arts –
University of Central Lancashire UK 2011

**Μάθηση παιδιών με Ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες μέσω
προσαρμογής των ειδικών μοντέλων μάθησης Lozanov και Mozart**

**Apprendimento dei bambini con bisogni educativi speciali,
adattando modelli specifici di apprendimento Lozanov e Mozart**

**Learning of children with special educational needs
by adapting specific learning models Lozanov and Mozart**

Επιβλέπων Καθηγητής: Σάββας Παπαπέτρου, Λέκτορας
Συνεπιβλέπων Καθηγητής: Ιωάννης Μυράλης, Αναπληρωτής Καθηγητής

Καλαμάτα, Αύγουστος 2015

Περιεχόμενα

_Toc426535225

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
1. ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ.....	6
1.1. Κατάταξη Παιδιών με αναπηρίες και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες	8
1.2. Δομές Εκπαίδευσης των ΑμεΑ	14
1.2.1. Ευρωπαϊκά Σχολεία	14
1.2.2. Ειδική Εκπαίδευση στην Ελλάδα.....	15
2. Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	17
2.1. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ	17
2.1.1. ΑΘΗΝΑ	18
2.1.2. ΣΠΑΡΤΗ.....	19
2.2. ΒΥΖΑΝΤΙΟ.....	20
2.3. 18 ^{ος} και 19 ^{ος} αιώνας	20
2.4. 20 ^{ος} αιώνας.....	21
2.5. ΣΗΜΕΡΑ	21
3. ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.....	22
3.1. ΑΡΧΑΙΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ	22
3.2. ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ	23
3.3. ΕΙΔΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΗ.....	25
4. Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΩΣ ΑΡΩΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΑΘΗΣΗ	29
5. ΜΟΥΣΙΚΗ – ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΜΟΤΣΑΡΤ	31
5.1. ΜΟΤΣΑΡΤ	31
5.2. ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΜΟΤΣΑΡΤ	31
5.3. ΜΟΖΑΡΤ ΕFFECT – ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΜΟΤΣΑΡΤ	32
5.4. ΠΕΙΡΑΜΑΤΑ – ΕΡΕΥΝΕΣ	33
6. ΜΕΘΟΔΟΣ ΛΟΖΑΝΟΝ	36

6.1.	GEORGI LOZANOV	36
6.2.	ΜΕΘΟΔΟΣ LOZANOV	37
6.3.	ΕΓΚΕΦΑΛΙΚΑ ΚΥΜΑΤΑ.....	38
6.4.	ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ.....	41
6.5.	ΕΡΕΥΝΕΣ	42
7.	Η ΕΡΕΥΝΑ.....	44
7.1.	Ερευνητικό Ερώτημα:	44
7.2.	Μεθοδολογία της έρευνας	45
7.3.	Ερευνητικά Εργαλεία	46
7.4.	Δείγμα – Συμμετέχοντες.....	47
7.5.	ΡΟΗ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ	48
7.6.	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ.....	50
8.	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ.....	61
9.	ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ	62
	Βιβλιογραφία.....	63
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1.....	69
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2.....	72

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Η πρώτη μας έρευνα είναι αν πρέπει να περιληφθεί ή όχι στην παιδεία η μουσική και σε ποιαν από τις τρεις απορίες μας μπορεί να δώσει κάποιος ικανοποιητική απάντηση. Τι είναι άραγε; παιδεία ή παιχνίδι ή ευχάριστη απασχόληση; Δικαιολογημένα δε σ' όλα αυτά κατατάσσεται και σ' όλα φαίνεται ότι μετέχει.

[...] (20) Κι όλοι παραδεχόμαστε ότι η μουσική είναι ένα από τα πιο ευχάριστα πράγματα και χωρίς όργανο και με συνοδεία οργάνου. (Κι ο ίδιος μάλιστα ο Μουσαίος λέει ότι το πιο ευχάριστο για τους θνητούς είναι το τραγούδι. Γι' αυτό και στις συναναστροφές κι όταν θέλουν να περνούν ευχάριστα τον καιρό τους περιλαβαίνουν κι αυτήν επειδή μπορεί να τους ευφραίνει). (25) Ώστε κι απ' αυτό μπορεί να συμπεράνει κανείς ότι πρέπει οι νέοι να εκπαιδεύονται και στη μουσική. Γιατί όσα από τα ευχάριστα δεν προκαλούν βλάβη, όχι μονάχα ταιριάζουν με τον τελικό σκοπό, αλλά και με την ανάπαυση. Κι αφού σπάνια συμβαίνει οι άνθρωποι να φθάνουν στον τελικό σκοπό της ζωής, αλλά πολλές φορές να αναπαύονται και να παίζουν, μη αποβλέποντας στον απώτερο σκοπό τόσο, (30) αλλά στην ηδονή που απολαμβάνουν απ' αυτές, χρήσιμη μπορεί να γίνει σ' αυτούς η μουσική επειδή τους αναπαύει με τις ηδονές που προσφέρει σ' αυτούς.

[...] (40) Αλλά στην περίπτωση της ανάγκης να γίνουμε κοινωνοί της μουσικής, μόνη αιτία δεν είναι αυτή που αναφέραμε παραπάνω, αλλά και άλλη, επειδή δηλ. η μουσική φαίνεται να είναι χρήσιμη και για το χρόνο της ανάπαυσης.

[...] Αλλά το ότι επιδρά στο χαρακτήρα, είναι φανερό και από πολλά άλλα, και όχι λιγότερο από τις μελωδίες του Ολύμπου. (10) Γιατί αυτές πραγματικά γεμίζουν τις ψυχές μας από ενθουσιασμό, κι ο ενθουσιασμός είναι πάθος της ψυχής που συνδέεται με το ήθος. Από όμοιο πάθος κυριεύονται οι άνθρωποι και όταν ακούνε απαγγελία μονάχα, χωρίς συνοδεία ρυθμού και μελωδίας. Κι επειδή έτυχε η μουσική να είναι ευχάριστο πράγμα, (15) κι η αρετή συνίσταται στο να χαίρεται κανείς και ν' αγαπά και να μισεί με σωστό τρόπο, είναι φανερό ότι, περισσότερο από κάθε άλλο, οι νέοι πρέπει να μαθαίνουν και να μη συνηθίζουν, παρά στο να κρίνουν σωστά και να ευχαριστούνται με τα κόσμια ήθη και τις καλές πράξεις.

[...] Παράλληλα με τα αληθινά φυσικά πάθη, υπάρχουν στους ρυθμούς και στις μελωδίες μιμήσεις θυμού και πραότητας, (20) και ακόμη ανδρείας και σωφροσύνης,

καθώς κι όλων των αντίθετων μ' αυτά, και των άλλων ηθικών συναισθημάτων. (Κι αυτό γίνεται φανερό από τα πράγματα, αφού η ψυχική μας κατάσταση μεταβάλλεται όταν ακούμε τέτοια μουσικά έργα).

[...] Αντίθετα οι μελωδίες είναι από μόνες τους μιμήσεις ηθών (40) κι αυτό είναι φανερό από τη φύση των αρμονιών, που όταν αλλάζουν, αλλάζουν μαζί τους και τα συναισθήματα των ακροατών, ώστε από την ακρόασή τους να διεγείρονται διάφορα πάθη ανάλογα με την καθεμιά στις ψυχές των ακροατών. [1340b] Έτσι από μια θρηνητική και καταθλιπτική αρμονία που ονομάζεται «μιζολυδικός τρόπος» η ψυχή θρηνεί και νιώθει κατάθλιψη, ενώ άλλες αρμονίες, που είναι απαλότερες, προκαλούν ψυχική χαλάρωση, όπως οι παθητικότερες. Μια μέση ψυχική κατάσταση και μεγάλη γαλήνη κατορθώνει να προκαλέσει μονάχα «ο δώριος τρόπος» αρμονίας, κι ο φρυγικός τρόπος προκαλεί ενθουσιασμό.

[...] Το ίδιο συμβαίνει σχετικά με τους ρυθμούς. Άλλοι δηλ. χαρίζουν γαλήνη στην ψυχή κι άλλοι συγκίνηση. Άλλοι έχουν γοργότερες κινήσεις κι άλλοι ελευθεριότερες. (10) Απ' αυτά, λοιπόν, γίνεται φανερό ότι η μουσική έχει τη δύναμη να διαμορφώνει κάπως το ήθος της ψυχής, κι αν έχει τη δύναμη να κατορθώνει αυτό, είναι φανερό πως πρέπει να την φέρουμε κοντά στους νέους και να τους μορφώσουμε διδάσκοντάς την σ' αυτούς¹».

Αριστοτέλους Πολιτικά

¹ Μτφρ. Β. Μοσκόβης. 1989. Αριστοτέλους Πολιτικά. Ι–ΙΙ. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

1. ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

Όλα τα παιδιά έχουν συγκεκριμένα δικαιώματα που ορίζονται από τις Διεθνείς Συμβάσεις, το Σύνταγμα και τους νόμους. Το σημαντικότερο κείμενο για τα Δικαιώματα του Παιδιού είναι η ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΤΟΥ ΟΗΕ.

Η Σύμβαση αυτή, που υπογράφηκε το 1989 από τα κράτη-μέλη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, ρυθμίζει τις υποχρεώσεις των κρατών για την προστασία και προαγωγή των δικαιωμάτων του παιδιού. Το 1992 έγινε νόμος και στην Ελλάδα (Νόμος 2101, 1992).

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού περιλαμβάνει τρεις μεγάλες κατηγορίες δικαιωμάτων: Προστασία όπως κάθε μορφής κακοποίηση, εκμετάλλευση, διάκριση, ρατσισμό. Παροχές στο δικαίωμα στην εκπαίδευση, την υγεία, την πρόνοια, την ψυχαγωγία. Τέλος στη συμμετοχή δηλαδή στο δικαίωμα στην έκφραση γνώμης, στην πληροφόρηση, στον ελεύθερο χρόνο.

Η πρώτη ευκαιρία για το παιδί να λειτουργήσει κοινωνικά σ' ένα ευρύτερο περιβάλλον εκτός από αυτό της οικογένειας είναι το σχολείο. Η επιτυχία του παιδιού στο σχολείο εξαρτάται από το αν έχει αυτοπεποίθηση και ενδιαφέρον, από το αν γνωρίζει τι είδους συμπεριφορά είναι αποδεκτή και πώς μπορεί να επιβάλλεται στην παρόρμηση του, ώστε να συμπεριφέρεται με κατάλληλο τρόπο. Όλα αυτά το παιδί μπορεί να τα κατακτήσει μέσα από την εκπαίδευσή του. Στο άρθρο 29 της Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού φαίνεται καθαρά στο που πρέπει να αποσκοπεί η εκπαίδευση του κάθε παιδιού. Συγκεκριμένα στο εδάφιο 1.α. αναφέρεται *«Στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού και στην πληρέστερη δυνατή ανάπτυξη των χαρισμάτων του και των σωματικών και πνευματικών ικανοτήτων του»* και το εδάφιο 1.δ *«Στην προετοιμασία του παιδιού για μία υπεύθυνη ζωή σε μία ελεύθερη κοινωνία μέσα σε πνεύμα κατανόησης, ειρήνης, ανοχής, ισότητας των φύλων και φιλίας ανάμεσα σε όλους του λαούς και τις εθνικιστικές, εθνικές και θρησκευτικές ομάδες και στα πρόσωπα αυτόχθονης καταγωγής».*

Αυτές τις παροχές πρέπει να τις απολαμβάνουν όλα τα παιδιά του κόσμου ανεξαρτήτως αν υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στα χαρακτηριστικά τους που φαίνονται ή σε αυτά που αφορούν την ανάπτυξη και τις λειτουργίες τους. Υπάρχουν παιδιά που διαφέρουν από άλλους συνομηλίκους τους στις περιοχές της ανάπτυξης, στις αναπτυξιακές δεξιότητες, στην ακαδημαϊκή παρουσία, στην γλωσσική ανάπτυξη, στις ψυχοκινητικές δεξιότητες καθώς και στην κοινωνική ανάπτυξη.

Τα άτομα με τέτοιου είδους αποκλίσεις έχουν κατά καιρούς ονομαστεί ανώμαλα, απροσάρμοστα, ψυχανώμαλα, δυσπροσάρμοστα, δύσκολα, προβληματικά, άτομα με διαταραχές του χαρακτήρα και της συμπεριφοράς, αποκλίνοντα. Πρόκειται για ονομασίες που με την πάροδο του χρόνου εξαλείφονται και αντικαθίστανται από άλλους πιο δόκιμους όρους, που απορρέουν από την εκάστοτε κοινωνική ευαισθησία.

Στο νόμο 1566/1985² «Δομή και λειτουργία της Α/θμιας και Β/θμιας Εκπ/σης και άλλες διατάξεις» στο κεφάλαιο Γ' και άρθρο 32 αποκαλούνται ως άτομα με ειδικές ανάγκες. Στο νόμο όμως 3699/2008³ «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες» στο άρθρο 3 αναφέρονται ως μαθητές με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Η φιλοσοφία του μη αποκλεισμού των μαθητών με αναπηρίες ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες από την εκπαίδευση και ειδικότερα από το κοινό σχολείο ξεκίνησε υπό την αιγίδα του ΟΗΕ και της Ουνέσκο. Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού 1989 καθώς και με τη Διακήρυξη της Σαλαμάνκα στην Ισπανία το 1994. Το 2009 υπάρχουν κατευθυντήριες οδηγίες πολιτικής της Unesco (UNESCO, 2009). Συγκεκριμένα στο πρώτο μέρος (UNESCO, 2009 σελ 8) υπογραμμίζονται οι θεμελιώδεις αρχές όπως το σχολείο για όλους και η ποιότητα της εκπαίδευσης είναι αμοιβαίοι στόχοι. Η πρόσβαση και η ποιότητα διασυνδέονται και αλληλοενισχύονται. Καθώς και ότι η ποιότητα και η ισότητα είναι κεντρικές για τη διασφάλιση της Συνεκπαίδευσης και την ανάπτυξη του σχολείου για όλους.

² http://www.pi-schools.gr/special_education_new/ftp/nomoi/Nomoi-E-A/n1566.pdf

³ http://www.pi-schools.gr/special_education_new/ftp/nomoi/Nomoi-E-A/N.%203699%20-%202008%20-%20FEK.%20199%20-A-%202-10-2008.pdf

1.1. Κατάταξη Παιδιών με αναπηρίες και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

Σύμφωνα με τον νόμο 3699/2008 «μαθητές με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες θεωρούνται όσοι για ολόκληρη ή ορισμένη περίοδο της σχολικής τους ζωής εμφανίζουν σημαντικές δυσκολίες μάθησης εξαιτίας αισθητηριακών, νοητικών, γνωστικών, αναπτυξιακών προβλημάτων, ψυχικών και νευροψυχικών διαταραχών οι οποίες, σύμφωνα με τη διεπιστημονική αξιολόγηση, επηρεάζουν τη διαδικασία της σχολικής προσαρμογής και μάθησης. Στους μαθητές με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες συγκαταλέγονται ιδίως όσοι παρουσιάζουν νοητική αναπηρία, αισθητηριακές αναπηρίες όρασης (τυφλοί, αμβλύωπες με χαμηλή όραση), αισθητηριακές αναπηρίες ακοής (κωφοί, βαρήκοοι), κινητικές αναπηρίες, χρόνια μη ιάσιμα νοσήματα, διαταραχές ομιλίας-λόγου, ειδικές μαθησιακές δυσκολίες όπως δυσλεξία, δυσγραφία, δυσαριθμησία, δυσαναγνωσία, δυσορθογραφία, σύνδρομο ελλειμματικής προσοχής με ή χωρίς υπερκινητικότητα, διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές (φάσμα αυτισμού), ψυχικές διαταραχές και πολλαπλές αναπηρίες» (άρθρο 3, παράγραφος 1). Στη παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου συνεχίζει «Οι μαθητές με σύνθετες γνωστικές, συναισθηματικές και κοινωνικές δυσκολίες, παραβατική συμπεριφορά λόγω κακοποίησης, γονεϊκής παραμέλησης και εγκατάλειψης ή λόγω ενδοοικογενειακής βίας, ανήκουν στα άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες». Τέλος στην παράγραφο 3 επίσης στο ίδιο άρθρο επισημαίνεται ότι και οι μαθητές με μία ή περισσότερες νοητικές ικανότητες αλλά και ανεπτυγμένο ταλέντο που ξεπερνάει κατά πολύ το προσδοκώμενο για την ηλικία τους και εκείνοι κατατάσσονται στους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (Νόμος 3699, 2008) .

Την ίδια κατάταξη βρίσκουμε και στο Χρηστάκη (Χρηστάκης, 2011 σελ 33-36) σε πιο αναλυτική όμως μορφή:

- Άτομα με ελαττωματική όραση (visually handicapped). Διακρίνονται σε δύο ομάδες: στα τελείως τυφλά ή απλώς τυφλά (blind), όπου τα άτομα αυτά έχουν οπτική οξύτητα, που δεν υπερβαίνει το 1/10 της οπτικής οξύτητας των ατόμων με φυσιολογική όραση, όπως ορίζεται από το νόμο της τυφλότητας. Στα

μερικώς βλέποντα ή αμβλύωπα (partially sighted), των οποίων η οπτική οξύτητα δεν υπερβαίνει τα 2/7 της φυσιολογικής όρασης.

Τα άτομα αυτά χρειάζονται ειδικά μέσα και ειδικές στρατηγικές για να μπορέσουν να ανταποκριθούν στην εκπαίδευση τους. Το σύστημα που χρησιμοποιείται παγκοσμίως σε ανθρώπους με προβλήματα όρασης είναι το σύστημα Braille. Ένα απτικό σύστημα ανάγνωσης και γραφής. Επινόηση του τυφλού Louis Braille, από όπου έλαβε και το όνομά του. Αποτελείται από ένα «εξάστιγμο» έξι ανάγλυφες κουκκίδες, τοποθετημένες ανά τρεις σε δύο στήλες. Ο συνδυασμός των κουκκίδων αντικαθιστά τα γράμματα του αλφαβήτου. Οι συνδυασμοί που σχηματίζονται είναι 63. (Χιουρέα, 2007(4-6 Μαΐου))

- Άτομα με ελαττωματική ακοή (hearing handicapped). Διακρίνονται σε δύο ομάδες: στα τελείως κωφά (deaf). Στην συγκεκριμένη περίπτωση η απώλεια ακοής είναι πάνω από 90 db (ντεσιμπέλ). Και στα μερικώς ακούοντα ή βαρήκοα (partially hearing), όπου η απώλεια ακοής φτάνει έως και 90 db. Τα άτομα αυτά δυσκολεύονται ή πολλές φορές αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα στην καθημερινή τους ζωή. Η επικοινωνία γίνεται μέσω της νοηματικής γλώσσας. Η κάθε χώρα έχει τη δική της νοηματική γλώσσα. Η νοηματική είναι οπτικο-κινησιακή γλώσσα. Για να αποδοθεί ένα νόημα βασίζεται στην κίνηση τόσο των χεριών όσο και του σώματος. Επίσης και στις εκφράσεις του προσώπου. Διαθέτει λεκτικές και συντακτικές δομές για να εκφράσει οποιαδήποτε αφηρημένη έννοια (Ελληνική Νοηματική Γλώσσα, 2001).
- Υπερευφυή και ταλαντούχα άτομα (gifted and talented). Σ αυτή την κατηγορία ανήκουν τα άτομα που μετά από αξιολόγηση το επίπεδο ευφυΐας τους δείχνει βαθμό νοημοσύνης 140 και άνω ενώ κατ' άλλους 131. Οι δυσκολίες που παρουσιάζουν οι μαθητές σ αυτή την περίπτωση είναι ότι κατανοούν και μαθαίνουν γνώσεις που αντιστοιχούν σε μαθητές που φοιτούν μέχρι και τέσσερεις τάξεις πιο πάνω από αυτά. Δηλαδή η νοητική τους ηλικία μπορεί να είναι και τέσσερα έτη μεγαλύτερη από τη χρονολογική τους. Ακόμα παρουσιάζουν δυσκολίες στην επικοινωνία, στις διαπροσωπικές τους σχέσεις καθώς και στη κοινωνική τους προσαρμογή.

- Άτομα με νοητική υστέρηση (mentally handicapped/ retarded). Τα άτομα με νοητική υστέρηση είναι άτομα, που το επίπεδο ευφυΐας τους, σύμφωνα με έγκυρα κριτήρια αξιολόγησης της νοημοσύνης, θεωρείται κατώτερο του κανονικού και διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες: με ελαφρά νοητική υστέρηση. Τα άτομα της κατηγορίας αυτής έχουν δείκτη νοημοσύνης από 50-55 έως 70-75 περίπου. Τα άτομα αυτά μπορούν να ακολουθήσουν ένα σχολικό/εκπαιδευτικό πρόγραμμα και να έχουν όφελος από αυτό. Άτομα με μέση νοητική υστέρηση, όπου ο δείκτης νοημοσύνης τους είναι από 30-35 μέχρι 50-55 περίπου. Τα άτομα αυτά δεν μπορούν να ακολουθήσουν ένα κοινό σχολικό πρόγραμμα. Η μάθησή τους βασίζεται σε ατομικές, κοινωνικές και πρακτικές δεξιότητες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μπορούν να γίνουν στοιχειωδώς παραγωγικά και να ζήσουν με μερική επιτήρηση. Τέλος, με βαριά νοητική υστέρηση, όπου εδώ το επίπεδο ευφυΐας βρίσκεται κάτω από 30- 35. Τα άτομα δεν μπορούν να ακολουθήσουν εκπαιδευτικό πρόγραμμα και να ωφεληθούν από αυτό. Η πλήρης φροντίδα τους εξαρτάται αποκλειστικά από άλλους, όπως η οικογένεια ή κάποιο ίδρυμα.
- Άτομα με φυσικά ελαττώματα ή αναπηρίες (physically handicapped). Σε αυτή την κατηγορία είναι εμφανείς οι σωματικές αναπηρίες, όπου σε αρκετές περιπτώσεις χρειάζονται διευθετήσεις στο περιβάλλον όπως ράμπες. Στην Ελλάδα από το 2012⁴ (Νόμος 4067, 2012) ισχύει ο Νέος Οικοδομικός Κανονισμός. Από την έναρξη της ισχύος του συγκριμένου νόμου για την έκδοση άδειας δόμησης, επιβάλλεται μελέτη προσβασιμότητας για ΑμεΑ (άρθρο 26, παράγραφος 8 «ειδικές ρυθμίσεις για την εξυπηρέτηση ατόμων με αναπηρία ή εμποδιζόμενων ατόμων»).
- Άτομα με διαταραχές στο λόγο (speech disorders), όπου στην περίπτωση αυτή χρειάζεται ειδική βοήθεια από λογοπεδικό ή λογοθεραπευτή ή κάποιον εξειδικευμένο επιστήμονα. Ανάλογα με την περιοχή του προβλήματος διακρίνονται σε δύο ομάδες: Άτομα με δυσκολίες ομιλίας (speech difficulties) και σε άτομα με δυσκολίες στην ανάγνωση και τη γραφή (reading and writing difficulties) (Χρηστάκης, 2011).

⁴ <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=5nRUKLGL8E%3D&tabid=506&language=el-GR>

Σήμερα κυκλοφορούν στο εμπόριο πολλά βοηθήματα για όλες τις διαταραχές του λόγου. Για την ομιλία υπάρχουν τα λαρυγγόφωνα. Συσκευές όπου βοηθούν τα άτομα που έχουν υποβληθεί σε λαρυγγεκτομή (μερική ή πλήρη). Ακόμα είναι και οι ενοσχυτές ομιλίας όπου έχουν σχεδιαστεί να βοηθάνε τόσο τους νέους όσο και τους ηλικιωμένους όταν υπάρχουν διαταραχές της φωνής. Οι συσκευές αυτές βοηθάνε ακόμα και όταν υπάρχει πολύ χαμηλή ένταση φωνής. Όσο για τα βοηθήματα γραφής και ανάγνωσης υπάρχει πολύ μεγάλη ποικιλία στο χώρο του εμπορίου. Όπως λαβές για το μολύβι, στυλό δαχτυλίδι, σπογγώδης λαβές καθώς και ψαλίδια με δύο λαβές. Στα βοηθήματα ανάγνωσης εντάσσονται οι «δείκτες ανάγνωσης», μεγεθυντικοί σελιδοδείκτες, χάρακες και φακοί καθώς και σωληνοειδής αγωγοί ήχου που βοηθάνε τον εκπαιδευόμενο να ακούσει πιο καθαρά τους ήχους και να έχει καλύτερα αποτελέσματα τόσο στην ανάγνωση όσο στην προφορά αλλά και στην απαγγελία.

- Άτομα συναισθηματικά διαταραγμένα και κοινωνικά δυσπροσάρμοστα (emotionally disturbed and socially maladjusted) ή παιδιά με προβλήματα συμπεριφοράς (behavioural problems). Εδώ παρουσιάζονται σοβαρές δυσκολίες στην κοινωνική συμπεριφορά και συχνά δυσκολίες μάθησης.
- Άτομα με δυσκολίες μάθησης (learning difficulties/ disabilities). Τα παιδιά με δυσκολίες μάθησης φοιτούν στο γενικό σχολείο, αλλά παρουσιάζουν δυσκολίες είτε σε κάποια μαθήματα, είτε σε όλα. Χρηζουν συστηματική διδακτική υποστηρικτική και ψυχοσυναισθηματική στήριξη, για να καταφέρουν να εξελιχθούν ομαλά κοινωνικά και εκπαιδευτικά. Μια ειδική μαθησιακή δυσκολία θεωρείται η δυσλεξία (Χρηστάκης, 2011).

Η Δυσλεξία σύμφωνα με τη Διεθνή Εταιρεία Δυσλεξίας (Definition of Dyslexia, 2002) καθώς και με το Εθνικό Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού και Ανθρώπινης Ανάπτυξης (Definition of Dyslexia, 2008) είναι μία ειδική μαθησιακή δυσκολία νευρολογικής προέλευσης. Χαρακτηρίζεται από δυσκολίες στην ακριβή ή άπταιστη αναγνώριση λέξεων, στην φτωχή ικανότητα αποκωδικοποίησης καθώς και στην κακή ορθογραφία. Οι δυσκολίες αυτές προκύπτουν συνήθως από έλλειμμα σε φωνολογικά στοιχεία της γλώσσας που συχνά είναι η μη αποτελεσματική διδασκαλία στο χώρο της τάξης σε σχέση με άλλες γνωστικές ικανότητες. Δευτερογενείς συνέπεια είναι

να υπάρχουν προβλήματα στην κατανόηση του γραπτού λόγου καθώς και μειωμένη αναγνωστική εμπειρία που μπορούν να εμποδίσουν την ανάπτυξη του λεξιλογίου αλλά και το υπόβαθρο της γνώσης. Έτσι για να μπορέσει να υπάρξει μία αποτελεσματική μάθηση σε ένα παιδί με δυσλεξία θα πρέπει να ληφθούν υπόψη: το πώς να μαθαίνει το κάθε παιδί, το μαθησιακό περιβάλλον, τα δυνατά και αδύνατα στοιχεία του παιδιού, το οικογενειακό περιβάλλον καθώς και το συναισθηματικό του προφίλ (Reid, 2009).

- Άτομα με διαταραχές της ανάπτυξης- άτομα με αυτισμό (autistic children). Ο αυτισμός, είναι μια ισόβια αναπτυξιακή διαταραχή. Μία διαταραχή, που εμποδίζει τα άτομα να κατανοούν σωστά όσα βλέπουν, όσα ακούν και γενικά όσα αισθάνονται. Όλο αυτό, έχει ως αποτέλεσμα τα άτομα αυτά, να αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα στις κοινωνικές σχέσεις, την επικοινωνία και τη συμπεριφορά τους (Τσιναρέλης, 2013).
Χρειάζεται να επισημανθεί, ότι «υπάρχουν ακόμη και σήμερα διάφορες ασθένειες, οι οποίες, επειδή αρχικά διαγνώστηκαν ως σύνδρομα, συνεχίζουν να αποκαλούνται σύνδρομα, ενώ δεν είναι. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, είναι η αναπτυξιακή διαταραχή του αυτιστικού φάσματος. Για χρόνια οι ειδικοί και οι καθ' οιονδήποτε τρόπο εμπλεκόμενοι, αποκαλούσαν τη διαταραχή Αυτιστικό Σύνδρομο» (Τσιναρέλης, 2013 σελ 412).
- Άτομα με πολλαπλές αναπηρίες ή πολλαπλά ελαττώματα (multiply handicapped). Στην κατηγορία αυτή ανήκουν τα άτομα με περισσότερες από μία αναπηρίες, όπως για παράδειγμα η τυφλοκώφωση. Στην κατηγορία αυτή τα άτομα συγκροτούν την πιο δύσκολη ομάδα από κοινωνική και εκπαιδευτική άποψη (Χριστάκης, 2011).
Μία χαρακτηριστική περίπτωση είναι η Helen Keller (τυφλοκωφή), το πρώτο άτομο με αυτή την ιδιαιτερότητα που πήρε πτυχίο καλών τεχνών (Bachelor of Arts).

Κατά την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στις 10 Νοεμβρίου 1948, όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι τόσο στα δικαιώματα όσο και στην αξιοπρέπεια (Τσιναρέλης, 2013). Το ίδιο πρέπει να συμβαίνει και στο χώρο της εκπαίδευσης. Να υπάρχει ένα «σχολείο για όλους» όπου θα εκπαιδεύονται όλα τα

παιδιά και δεν θα διακρίνονται μεταξύ τους εξαιτίας της νοητικής, γλωσσικής, σωματικής ή συναισθηματικής τους ιδιαιτερότητας.

1.2.Δομές Εκπαίδευσης των ΑμεΑ

1.2.1. Ευρωπαϊκά Σχολεία

Στα ευρωπαϊκά σχολεία υπάρχει η διαδικασία της ένταξης των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Η νέα πολιτική τάση της Ευρώπης βασίζεται στην ενσωμάτωση. Πολλές φορές όμως τα αποτελέσματα δεν είναι και τόσο ενθαρρυντικά γιατί υπάρχουν ελλείψεις.

Το ζήτημα της ενταξιακής εκπαίδευσης στον ευρωπαϊκό χώρο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το ζήτημα της διαφορετικότητας. Δηλαδή θα πρέπει να αντιμετωπιστούν οι διαφορές στα σχολεία, στις τάξεις αλλά και στο πρόγραμμα.

Ο Ευρωπαϊκός Φορέας για την Ειδική αγωγή και την Ενταξιακή Εκπαίδευση (European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2014) επεσήμανε πέντε βασικά μηνύματα που με βάση αυτά θα μπορέσει να λειτουργήσει η Ενταξιακή Εκπαίδευση όσο το δυνατόν πιο καλά γίνεται.

Πρώτο βασικό μήνυμα θεωρείται το «ταχύτερο δυνατόν». Δηλαδή αναφέρεται στην πρόωμη ανίχνευση και αξιολόγηση, στην πρόωρη παρέμβαση και στην έγκαιρη τελικά υποστήριξη. Όλο αυτό προϋποθέτει τον συντονισμό και τη συνεργασία μεταξύ των υπηρεσιών, υπό την καθοδήγηση μίας εξ αυτών. Επίσης ο ρόλος των γονέων είναι βασικός.

Το δεύτερο μήνυμα είναι «η ενταξιακή εκπαίδευση ωφελεί τους πάντες». Στόχος είναι η ποιοτική εκπαίδευση για όλους τους μαθητές. Για να επιτευχθεί όμως όλο αυτό πρέπει να υπάρχει στήριξη από όλη την κοινότητα (μαθητές και γονείς). Απαραίτητη είναι η συνεργασία μεταξύ κοινότητας και σχολείου. Τέλος πρέπει να υπάρξουν αλλαγές στην ορολογία, στις στάσεις και στις αξίες.

Τρίτο μήνυμα «επαγγελματίες με υψηλή ειδίκευση». Ο όρος αυτός καλύπτει ζητήματα που αφορούν τη βασική κατάρτιση και την ενδοϋπηρεσιακή επιμόρφωση. Ακόμα το προφίλ, τις αξίες καθώς και τις ικανότητες των εκπαιδευτικών. Επίσης τις

αποτελεσματικές προσεγγίσεις για την πρόσληψη, τις συμπεριφορές, καθώς και τη δικτύωση και τον συντονισμό όλων των επαγγελματιών. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να προετοιμάζονται ότι θα είναι εκπαιδευτικοί για όλους τους μαθητές. Με σεβασμό στη διαφορετικότητα και υποστήριξη σε όλους τους μαθητές.

Το τέταρτο μήνυμα είναι «υποστηρικτικά συστήματα και χρηματοδοτικοί μηχανισμοί». Καλό θα είναι να παρακολουθείται και να υπολογίζεται η αποτελεσματικότητα των συστημάτων, προκειμένου τα χρηματοδοτικά κεφάλαια να διοχετεύονται σε επιτυχημένες προσεγγίσεις.

Πέμπτο και τελευταίο μήνυμα είναι «αξιόπιστα δεδομένα». Οι φορείς χάραξης πολιτικής χρειάζονται ποιοτικά και ποσοτικά δεδομένα που θα τους ενημερώνουν σχετικά με την ποιότητα της εκπαίδευσης των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

1.2.2. Ειδική Εκπαίδευση στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα η Ενταξιακή Εκπαίδευση λειτουργεί σε μικρό βαθμό.

Η εκπαίδευση των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες γίνεται σε σχολεία γενικής εκπαίδευσης και σε αυτοτελείς μονάδες ειδικής αγωγής.

Στο νόμο Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (Νόμος 3699, 2008) στο κεφάλαιο 1, άρθρο 6 βλέπουμε αναλυτικά τις σχολικές δομές.

Σε σχολεία γενικής αγωγής:

- Σε σχολική τάξη γενικού σχολείου (εφόσον πρόκειται για μαθητές με ήπιες μαθησιακές δυσκολίες).
- Σε σχολική τάξη γενικού σχολείου με παράλληλη στήριξη – συνεκπαίδευση από εκπαιδευτικούς ΕΑΕ (Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης).

- Σε ειδικά οργανωμένα και κατάλληλα στελεχωμένα Τμήματα Ένταξης (ΤΕ) που λειτουργούν μέσα στα σχολεία γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης με δύο (2) διαφορετικούς τύπους προγραμμάτων:
 - i) Κοινό και εξειδικευμένο πρόγραμμα για τους μαθητές με ηπιότερης μορφής ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.
 - ii) Εξειδικευμένο ομαδικό ή εξατομικευμένο πρόγραμμα διευρυσμένου ωραρίου, για μαθητές με σοβαρότερης μορφής ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Συνήθως στα τμήματα ένταξης φοιτούν μαθητές με δυσλεξία.

Σε σχολεία ειδικής αγωγής:

- Σε αυτοτελείς ΣΜΕΑΕ (Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης).
- Σε σχολεία ή τμήματα που λειτουργούν σε νοσοκομεία, κέντρα αποκατάστασης, ιδρύματα αγωγής ανηλίκων, ιδρύματα χρονίως πασχόντων ή μονάδες ψυχικής υγείας.

Κατ' οίκον εκπαίδευση:

- Με διδασκαλία στο σπίτι για σοβαρά βραχυχρόνια ή χρόνια προβλήματα υγείας που δεν επιτρέπεται η μετακίνηση και φοίτηση στο χώρο του σχολείου.

2. Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Πολλοί υποστηρίζουν ότι η μουσική δεν είναι μια παγκόσμια γλώσσα αλλά ένα παγκόσμιο φαινόμενο. Διαφορετικοί άνθρωποι γνωρίζουν, χρησιμοποιούν και αγαπούν διαφορετικές μουσικές γλώσσες, έτσι όπως ακριβώς γίνεται με τις ομιλούμενες γλώσσες και διαλέκτους. Καμιά μουσική γλώσσα δεν είναι ανώτερη σε αξία από κάποια άλλη. Όταν η μουσική δεν μας συγκινεί ή δεν την καταλαβαίνουμε, αυτό μπορούμε να το εξηγήσουμε ότι «δεν ξέρουμε τη γλώσσα της».

Η γλώσσα της μουσικής μαθαίνεται μέσα από την μουσική εκπαίδευση η οποία υπήρχε από πάντα στη ζωή του ανθρώπου.

2.1. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Η μουσική για τους αρχαίους Έλληνες θεωρείτο το ουσιαστικότερο μέρος της μόρφωσης τους. Ο πραγματικά μορφωμένος άνθρωπος είχε μουσική παιδεία και γνώριζε τη χρήση τουλάχιστον ενός μουσικού οργάνου. Είναι χαρακτηριστικό, ότι ο Θεμιστοκλής παραδεχόταν πως η μόρφωσή του ήταν ελλιπής γιατί δεν είχε μάθει να παίζει καλά κιθάρα.

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη στα Πολιτικά, η μουσική πρέπει να διδάσκεται στους νέους, γιατί παρέχει ψυχαγωγία και ξεκούραση, γιατί είναι ιδιαίτερα ευεργετική στη διαμόρφωση του χαρακτήρα καθώς και γιατί συμβάλλει στη διανοητική και αισθητική απόλαυση και καλλιέργεια (Αριστοτέλης).

Ο Πλάτωνας στην Πολιτεία λέει χαρακτηριστικά «... δεν είναι γι' αυτόν το λόγο, αγαπητέ Γλαύκον, που η μουσική εκπαίδευση είναι σημαντικότερη, γιατί ο ρυθμός και η αρμονία εισδύουν βαθιά στα μύχια της ψυχής και ασκούν σε αυτήν ισχυρότατη επίδραση, φέρνοντας μαζί τους το ωραίο και προσφέροντας ομορφιά, αν κανείς εκπαιδευτεί σωστά, αν όμως όχι, το αντίθετο;...» (Πλάτων, Πολιτεία - Η παιδαγωγική σημασία της μουσικής για την αρμονική πνευματική καλλιέργεια των φυλάκων 401b-403c).

Στον Πρωταγόρα (326a-b) φαίνεται πάλι καθαρά η σημαντικότητα της μουσικής στην εκπαίδευση των παιδιών. Αναφέρει χαρακτηριστικά για τους δασκάλους μουσικής/

κιθαρωδούς «κάνουν ότι μπορούν, για να γίνουν οι νέοι φρόνιμοι και να μην κάνουν κανένα κακό. Κοντά σ' αυτά, αφού τους μαθαίνουν την τέχνη της λύρας, στη συνέχεια τους διδάσκουν ποιήματα άλλων πάλι καλών ποιητών (των λυρικών) ταιριάζοντας τη μουσική τους στη φωνή της λύρας. Έτσι, υποχρεώνουν τους ρυθμούς και τις αρμονίες να συγγενέψουν με την ψυχή του παιδιού, ώστε να γίνει πιο ήρεμο και πιο χρήσιμο στα λόγια και στις ενέργειες του. Όλη η ζωή του ανθρώπου έχει ανάγκη από τις χάρες του ρυθμού και της αρμονίας» (Πλάτων, Πρωταγόρας 324d-328d).

2.1.1. ΑΘΗΝΑ

Από την ηλικία των 7 ετών οι γιοί των εύπορων Αθηναίων πρέπει να μορφωθούν. Σύμφωνα με την Κενίγκ (Κενίγκ, 2010)(Κενίγκ, 2010) τα στέλνουν στα σπίτια των ξακουστών δασκάλων μιας και δεν υπήρχαν σχολεία με τη σημερινή μορφή. Πρώτη μέρα στο «σχολείο» ο μικρός πήγαινε με την συνοδεία του «παιδαγωγού του» του δούλου δηλαδή που τον είχε μεγαλώσει και θα τον συνόδευε όπου πήγαινε. Ο «παιδαγωγός» κουβαλούσε σαν σχολική τσάντα τον άβακα (ένα απλό εργαλείο για να μάθει ο μαθητής να μετράει), τη λύρα, τον αυλό, το μελάνι, τη γραφίδα, τον πήχη δηλαδή τον χάρακα, πήλινα πινάκια και κομμάτια από πάπυρο. Πρώτα πηγαίνουν στο σπίτι του γραμματιστή έπειτα του κιθαρωδού και τέλος στον παιδοτρίβη δηλαδή τον δάσκαλο της γυμναστικής.

Στο σπίτι του κιθαρωδού οι μαθητές θα μάθουν να τραγουδούν και να παίζουν μουσικά όργανα. Μαθαίνουν να παίζουν ακούγοντας τον δάσκαλο και μιμούμενοι τις κινήσεις του μιας και δεν υπάρχουν παρτιτούρες⁵. Οι ασκήσεις ήταν κουραστικές και απαιτητικές. Όλοι λαχταρούσαν να φτάσει η στιγμή που θα ακούσουν ποίηση με μουσική.

«Το μάθημα τη μουσικής: ο μαθητής ακούει τον δάσκαλο και μιμείται τις κινήσεις του. Του αρέσει η μουσική όσο και στον θεό Ερμή, ο οποίος όταν ήταν μωρό ξέφυγε από την κούνια του κι έφτιαξε την πρώτη λύρα. Χρησιμοποίησε το καύκαλο μιας χελώνας και επτά χορδές από έντερα ταύρου» (Κενίγκ, 2010 σελ 30).

⁵ Παρτιτούρα: σελίδα χαρτιού (συνήθως με πεντάγραμμο) πάνω στην οποία έχει γραφεί με ειδικά σύμβολα (νότες) ένα μουσικό έργο. [Λεξικό Τριανταφυλλίδη]

«Το μάθημα της ωδικής: ο νεαρός μαθητής τραγουδάει με τη συνοδεία διπλού αυλού. Ο αυλός αυτός μοιάζει πολύ μ' εκείνον που έφτιαξε η θεά Αθηνά. Οι άλλοι θεοί την κορόιδευαν έτσι που φούσκωνε τα μαγουλά της καθώς έπαιζε και έτσι τον πέταξε μακριά από τον Όλυμπο» (Κενίγκ, 2010 σελ 31).

Τα κορίτσια παραμένουν στο σπίτι και μάθαιναν τα βασικά δηλαδή γραφή, ανάγνωση, τραγούδι και χορό.

2.1.2. ΣΠΑΡΤΗ

Στην Σπάρτη δεν θα ενθαρρυνθεί η ίδρυση θεάτρων και φιλοσοφικών σχολών αλλά υπήρχε σε μεγάλη υπόληψη η ποίηση και κυρίως η μουσική . Τα τραγούδια ήταν τέτοια ώστε να κεντρίζουν και να διεγείρουν την ψυχή τους αλλά και να τους εμπνέουν ενθουσιασμό και όρεξη για δράση.

Ο Πλούταρχος (Πλούταρχος μτφ. Ράπτης, 2012) αναφέρει για τη θέση της μουσικής στην αγωγή των νέων πως οι Σπαρτιάτες έδειχναν μεγάλη επιμέλεια για την ωδική και μουσική αγωγή. Τα τραγούδια τους ήταν τέτοια ώστε από την μία να κεντρίζουν και να ξεσηκώνουν την ψυχή τους και από την άλλη να εμπνέουν ενθουσιασμό και ορμή για δράση. Οι στίχοι των τραγουδιών ήταν απλοί και αναφερόταν αυστηρά σε πράγματα σοβαρά και ηθοπλαστικά. Τα περισσότερα ήταν εγκώμια των φονευθέντων υπέρ της Σπάρτης. Υπήρχαν όμως και κατηγορίες κατά των λιποτακτών. Επίσης οι στίχοι περιείχαν υποσχέσεις και περηφάνια για την αρετή με τρόπο που ταίριαζε σε κάθε ηλικία.

2.2. BYZANTIO

Το βυζαντινό εκπαιδευτικό σύστημα τόσο στη δομή του όσο και στην οργάνωση του συνέχισε την ελληνιστική παράδοση.

Αποτελούνταν από τρεις κύκλους σπουδών: την προπαιδεία ή ιερά γράμματα (στοιχειώδη εκπαίδευση), την εγκύκλιο παιδεία (μέση εκπαίδευση) και την ανώτερη εκπαίδευση.

Το μάθημα της μουσικής το βρίσκουμε στο δεύτερο κύκλο. Εδώ περιλαμβάνονταν η τετρακτύς των μαθημάτων. Δηλαδή αποτελούνταν από τέσσερα μαθήματα την αριθμητική, τη μουσική, τη γεωμετρία και την αστρονομία. Η εκπαιδευτική αυτή αντίληψη ανάγεται στην κλασική Ελλάδα. Όπως απαριθμεί ο Πλάτων στην Πολιτεία τις τέσσερις επιστήμες της τετρακτύος. Δηλαδή γράφει «η φρούρηση της Πόλεως γίνεται από εκείνους που έχουν εκπαιδευτεί πολύ καλά δια της μουσικής, αριθμητικής, γεωμετρίας και αστρονομίας» (Λυμπέρης, 2013).

2.3. 18^{ος} και 19^{ος} αιώνας

Η πρώτη απόπειρα δημιουργίας μιας μουσικοπαιδαγωγικής μεθόδου που παρουσιάζονται οι απόψεις περί μουσικής βλέπουμε να εμφανίζονται στο έργο Αιμίλιος [Emile 1762] του Jean Jacques Roueeeeau. Ο Roueeeeau τονίζει ότι είναι αναγκαίο η «μουσική εμπειρία» να προϋπάρχει της μουσικής ανάγνωσης. Ακόμα δίνει βαρύτητα στον αυτοσχεδιασμό αλλά και στην ευχαρίστηση κατά τη διάρκεια της μάθησης (Ανδρούτσος, 2012).

Στα μέσα του 19^{ου} αι. περίπου το κίνημα των Galin, Paris και Chev  [Galini – Paris – Chev  movement] στη Γαλλία άλλαξε τον τρόπο εκμάθησης της μουσικής σημειογραφίας. Η συγκεκριμένη μέθοδος βοήθησε πολύ στην εξάπλωση της μουσικής όχι μόνο στη Γαλλία αλλά και στην Αγγλία. Ο John Curwen [Αγγλία 1816-1880] υιοθετεί μέρος της μεθόδου και εξελίσσει ένα σύστημα μουσικής σημειογραφίας. Το τονικό σολ-φα πάνω στο οποίο βασίστηκε η νέα διδασκαλία της σημειογραφίας εκ πρώτης όψεως.

2.4. 20^{ος} αιώνας

Ο βασικός σκοπός της μουσικής τον 19^ο αι ήταν η παραγωγή τεχνικά άριτων εκτελεστών μουσικής. Από τις αρχές όμως του 20^{ου} αι και έπειτα συντελείται μια μεγάλη αλλαγή τόσο στη φιλοσοφία της μουσικής παιδαγωγικής όσο και στη θεματολογία. Στόχος γίνεται η δημιουργία μουσικά ανεπτυγμένων ατόμων. Στους μεγαλύτερους μουσικούς παιδαγωγούς που επηρέασαν καθοριστικά την επιστήμη της μουσικοπαιδαγωγικής κατατάσσονται οι: Émile Jaques-Dalcroze (1865-1950) Ελβετός [Ρυθμική, Κιναισθησία, Πολυαισθητηριακή Μάθηση], Carl Orff (Γερμανία 1895-1982) [Μουσικοκινητική Αγωγή Orff / Μουσική – Κίνηση – Λόγος] και ο Zoltán Kodály (1882-1967) μουσικοπαιδαγωγός της Ουγγαρίας [το Παραδοσιακό Τραγούδι ως Παιδαγωγικό Μέσο] (Τριχάκη, 2015).

2.5. ΣΗΜΕΡΑ

Οι διαθεματικές και διεπιστημονικές προσεγγίσεις αποτελούν τα τελευταία χρόνια κυρίαρχη τάση και δημοφιλή πρακτική σε ολόκληρο τον κόσμο.

Μέσα από τις διεπιστημονικές εφαρμογές και τις διαθεματικές προσεγγίσεις η ένταξη της μουσικής στο καθημερινό πρόγραμμα όλων των μαθημάτων συνιστά δημιουργική προσέγγιση η οποία ενισχύει τον ενθουσιασμό αλλά και την ικανοποίηση των μαθητών. Επίσης πολλές φορές αιφνιδιάζει τον δάσκαλο με τα εντυπωσιακά αποτελέσματά της. Ιδιαίτερα όταν οι μαθητές μέχρι εκείνη τη στιγμή ήταν αμέτοχοι ή αδιάφοροι (Χρυσοστόμου, 2005).

Σύμφωνα με τη Χρυσοστόμου η μουσική βοηθάει στη συνεργατική διδασκαλία. Μέσω της μουσικής αναπτύσσεται η ικανότητα γραφής και ανάγνωσης με πρακτικό και άμεσο τρόπο. Ακόμα αναπτύσσεται η δεξιότητα σκέψης και η κοινωνικότητά των μαθητών. Επίσης βοηθάει και στην φυσική και συναισθηματική τους ανάπτυξη. Η μουσική διευκολύνει τη διδασκαλία πολλών παράλληλων θεμάτων. Τέλος η ενσωμάτωση της μουσικής σε άλλα μαθήματα «τα ζωντανεύει», με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζονται με πιο «ολιστικό» τρόπο.

3. ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Η εφαρμογή της Μουσικής στην Ειδική Παιδαγωγική έχει διττό ρόλο, τόσο εκπαιδευτικό, όσο και θεραπευτικό. Οφείλοντας να λαμβάνει πάντα υπόψη τόσο τις ατομικές προϋποθέσεις όσο και τις ανάγκες του κάθε μαθητή ξεχωριστά και να τον τοποθετούν στο κέντρο της κάθε εκπαιδευτικής διαδικασίας. Ο ρόλος της μουσικής στο χώρο αυτό είναι συνοδευτικός, υποστηρικτικός και βοηθητικός. Δεν πρέπει να αξιολογούνται οι μουσικές γνώσεις των μαθητών αλλά να ελέγχονται οι αντιδράσεις και το πώς ο κάθε μαθητής βιώνει τη μουσική χρησιμοποιώντας την ως μέσο επικοινωνίας με το περιβάλλον του (Καρτασίδου, 2004).

3.1.ΑΡΧΑΙΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ

Η μουσική από την αρχαιότητα επιδρά θεραπευτικά στους ανθρώπους. Τους απαλλάσσει από τον πόνο είτε αυτός είναι σωματικός είτε είναι ψυχικός.

Στην Αίγυπτο σε ιατρικούς παπύρους του 1500 π.Χ. που ανακαλύφθηκαν το 1899, φαίνεται η θετική επίδραση που είχε η μουσική σε ότι αφορά την γονιμότητα των γυναικών. Στη Μεσοποταμία οι εποχές συνδέονται με τη μουσική και είχαν ευεργετική επίδραση στους ανθρώπους. Στην Αφρική πίστευαν ότι ο κάθε άνθρωπος είχε έναν ιδιαίτερο ήχο. Έτσι οι μάγοι-γιατροί όταν ανακάλυπταν αυτόν τον ήχο μπορούσαν να θεραπεύσουν τους ασθενείς (Γεωργιάδη, 2007).

Στην Αρχαία Ελλάδα επίσης βλέπουμε να χρησιμοποιούν θεραπευτικά τη μουσική. Οι Πυθαγόρειοι χρησιμοποιούσαν τη μουσική για την «θεραπεία ψυχικών παθήσεων». Οι ιδιότητες της μουσικής γιάτρευαν δυνατές συγκινήσεις και πάθη, καταστάσεις μελαγχολίας. Γενικά κάθε είδος «ψυχοδιανοητικής» και «νευροψυχικής ανωμαλίας». Συγκεκριμένα οι Πυθαγόρειοι την χρησιμοποιούσαν σε καθημερινή βάση. Μέσα από άσματα και έργα για λύρα, το πρωί τους βοηθούσε να ξεπεράσουν την νωχέλεια του ύπνου και να καταφέρουν να είναι δραστήριοι όλη την ημέρα. Το βράδυ επίσης πριν από τον ύπνο τους βοηθούσε να αποφορτιστούν από τα

προβλήματα της ημέρας και να καταφέρουν να έχουν ένα σωστό ύπνο (Παπαδοπούλου, 2003).

Στη Ρωμαϊκή εποχή, μέσα από τη πραγματεία Περί θυμού, ο Σενέκας (δάσκαλος και σύμβουλος του Ρωμαίου αυτοκράτορα Νέρωνα) αναρωτιέται «Ποιος δεν γνωρίζει ότι το μικρό κέρασ και η τρομπέτα προκαλούν ψυχική διέγερση, ενώ τα νανουρίσματα γαληνεύουν την ψυχή και φέρνουν τον ύπνο». Στην εποχή της Αναγέννησης ο Ρόμπερτ Μπάρτον στο σύγγραμμά του «Ανατομία της Μελαγχολίας» [Οξφόρδη 1632] καταγράφει για τον εαυτό του μιας και ο ίδιος έπασχε από μελαγχολία «Το άκουσμα της τρομπέτας, του ταχυδρομικού κόρνου, του χορευτικού τραγουδιού, ενός αγοριού που διασχίζει τα χαράματα τους δρόμους, όλα αυτά που μεταβάλλουν τη διάθεση, δίνουν ζωή και χαρά στον ασθενή που έμεινε άπνους όλη νύχτα» (Γεωργιάδη, 2007).

3.2.ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Η μουσική ως μάθημα είναι ενταγμένη στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα από την εποχή της Αρχαιότητας. Από την Αρχαία Ελλάδα μέχρι και σήμερα υπάρχει σχεδόν σε όλα τα εκπαιδευτικά προγράμματα του κόσμου.

Στο χώρο της ειδικής αγωγής την βλέπουμε να εντάσσεται σε εκπαιδευτικό πρόγραμμα από το 1800. Τα προγράμματα αυτά απευθυνόταν σε άτομα με αναπηρίες ή εκπαιδευτικές ανάγκες (Fang, 2009).

Στις πρώτες κατηγορίες ατόμων μη τυπικής ανάπτυξης που χρησιμοποιήθηκε η μουσική σε εκπαιδευτικό πρόγραμμα, ήταν άτομα με προβλήματα όρασης, ακοής ή νοητικής υστέρησης. Ο λόγος της ένταξης της μουσικής στο πρόγραμμα, ήταν για να μπορέσει μέσω της μουσικής να διευκολυνθεί το μάθημα και να υπάρξει ενίσχυση των αδυναμιών των μαθητών. Επίσης χρησιμοποιήθηκε και σε διαγνωστικές και κλινικές αξιολογήσεις για τον εντοπισμό και ενίσχυση των αδυναμιών των παιδιών (Wigram & Gold, 2006).

Η ύπαρξη της μουσικής στο εκπαιδευτικό αναλυτικό πρόγραμμα της ειδικής αγωγής, τελικά αποδεικνύεται ότι αποτελεί ένα πολύ σημαντικό κομμάτι για τους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή αναπηρίες (Adamek & Darrow, 2010).

Σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (Α.Π.Σ.) ειδικής αγωγής (ΥΠΕΠΘ & Π.Ι., 2004) στην Ελλάδα φαίνεται και εδώ ξεκάθαρα ο διττός ρόλος στο χώρο της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης. Η μουσική ως αυτόνομος τομέας εκπαιδευτικής διαδικασίας έχει στόχο να καλλιεργηθούν μουσικές δεξιότητες ακουστικής αντίληψης και διάκρισης των ήχων. Δεξιότητες εξειδίκευσης ελέγχου της φωνής και των οργάνων καθώς και την ανάπτυξη και κατανόηση των μουσικών ιδεών. Μέσα από αυτές τις μουσικές δεξιότητες επιδιώκεται να επέλθει καλλιέργεια της αισθητικής ικανότητας και ευαισθησίας των μαθητών. Επίσης οι μαθητές να καταφέρουν να αναπτύξουν ικανότητες κατανόησης και απόλαυσης της μουσικής. Τέλος να καταφέρουν να απελευθερώσουν τη δημιουργική τους ικανότητα. Ο δεύτερος ρόλος της μουσικής στα παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες είναι η ευεργετική επίδραση που επιφέρει και σε άλλους τομείς της εκπαιδευτικής διαδικασίας, όπως χαρακτηριστικά αναφέρονται στο Δ.Ε.Π.Π.Σ και Α.Π.Σ. ειδικής αγωγής:

- Στην καλλιέργεια πνεύματος συνεργασίας, ομαδικότητας και στην ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων.
- Στην ενίσχυση της αυτοπειθαρχίας.
- Στη γνωριμία και εκτίμηση των διαφόρων πολιτισμών.
- Στην ενδυνάμωση της αυτοπεποίθησης.
- Στην ανάπτυξη της επινοητικότητας καθώς και της ικανότητας για ανάλυση και επίλυση προβλημάτων.
- Στην ευαισθητοποίηση των παιδιών εκλεπτύνοντας τις προτιμήσεις τους.
- Στην καλλιέργεια της μνήμης.
- Στην ανάπτυξη της ακουστικής ικανότητας.

3.3.ΕΙΔΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΗ

Στην Ειδική Παιδαγωγική βλέπουμε την συνύπαρξη της εκπαίδευσης με την θεραπεία. Μέσα από τη διαλλακτικότητα και καθώς η μία συμπληρώνει την άλλη έχουμε ως αποτέλεσμα την καλύτερευση των ζωτικών προϋποθέσεων του ανθρώπου. Πιο αναλυτικά μέσα από την εκπαίδευση, η θεραπεία αποκτά παιδαγωγικό χαρακτήρα. Όλο αυτό έχει ως αποτέλεσμα να καταφέρει ο εκπαιδευτικός με τον μαθητή να έρθουν σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο επικοινωνίας. Η εκπαίδευση πάλι από τη μεριά της λαμβάνει από την θεραπεία, τις γνώσεις που έχουν σχέση με το χώρο καθώς και με τις ιδιαίτερες ανάγκες του κάθε μαθητή ξεχωριστά (Καρτασίδου, 2004).

Η λειτουργία της μουσικής στο χώρο της Ειδικής Παιδαγωγικής διακρίνεται σε δύο διαστάσεις. Στην παιδαγωγική και στην θεραπευτική διάσταση. Χωρίς βέβαια να μπορεί να υπάρξει διαχωρισμός μεταξύ τους μιας και τα όρια είναι πολύ στενά. Στη παιδαγωγική της διάσταση η μουσική μεταφέρει μουσικές γνώσεις. Ο κύριος στόχος είναι οι μαθητές να μάθουν το αντικείμενο της μουσικής. Αντίθετα στην θεραπευτική διάσταση ο στόχος είναι η μείωση ή ακόμα και η πιθανή επίλυση των προβλημάτων που προέρχονται από την αναπηρία. Δηλαδή ο στόχος δεν είναι μουσικής φύσεως, αλλά επικεντρώνεται στο πρόβλημα του εκάστοτε μαθητή. Τα μέσα όμως που χρησιμοποιούνται είναι μουσικής φύσεως (Καρτασίδου, 2004).

Σύμφωνα με την Καρτασίδου (Καρτασίδου, 2004) στα αναλυτικά προγράμματα της Ειδικής Παιδαγωγικής η μουσική είναι δομημένη σε τέσσερα λειτουργικά πεδία. Στο τραγούδι, στη μουσική εξάσκηση και εκμάθηση μουσικών οργάνων, στις μουσικοακουστικές δραστηριότητες και τέλος στην μουσική και κίνηση.

Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω τα όρια είναι δυσδιάκριτα μεταξύ των δύο αυτών διαστάσεων της μουσικής. Ο μαθητής καλείται να μάθει βασικά στοιχεία της μουσικής, αλλά σχεδόν ταυτόχρονα έχει και όφελος σε άλλους τομείς μάθησης.

Οι τομείς μάθησης είναι τέσσερις και οι ενότητες που υπάγονται στο εκπαιδευτικό πλαίσιο είναι δεκατέσσερις.

1. Σχολικός Τομέας: Μάθηση, Ακουστική αντίληψη, Σκέψη, Προσοχή.

2. *Σωματικός Τομέας: Σωματικές λειτουργίες (αναπνοή, κίνηση), Οπτικοκινητικός συντονισμός.*
3. *Κοινωνικός Τομέας: Κοινωνική συμπεριφορά, Λόγος (γραπτός και προφορικός), Εκφραστικότητα και αισθητική ανάπτυξη, Ηθική ανάπτυξη.*
4. *Ψυχολογικός Τομέας: Συναισθηματική ανάπτυξη, Δημιουργικότητα, Ανοχή, Υπομονή, Συνεργασία (Καρτασίδου, 2004, σελ 97).*

Επίσης πολλές φορές δεν μπορούμε να απομονώσουμε έναν τομέα, γιατί τα οφέλη που προκύπτουν μέσα από τη μουσική επιδρούν ταυτόχρονα σε πολλούς τομείς και πολλές ενότητες.

Συγκεκριμένα η ρυθμική και κινητική αγωγή μπορεί να ενταχθεί σε δραστηριότητες της μουσικής. Οι μαθητές με κινητικές αναπηρίες έχοντας ενεργή συμμετοχή σε τέτοιου είδους δραστηριότητες έχουν πολλά οφέλη. Ενισχύεται ο συντονισμός κινήσεων, επιτυγχάνεται ενδυνάμωση και βελτίωση της αδρής και της λεπτής κινητικότητας και γενικότερα βελτιώνεται η απτική κατάσταση του μαθητή. Επίσης ο μαθητής αποκτά αυτοεκτίμηση και ενισχύεται η αυτοπεποίθηση του. Τέλος βλέπουμε να επέρχεται μεγάλη ανάπτυξη στην κοινωνικοσυναισθηματική του κατάσταση (Καρτασίδου, Η φύση και η δομή του μαθήματος Μουσικής για άτομα με ειδικές ανάγκες, 2009).

Μουσικός αυτοσχεδιασμός. Ένα εργαλείο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί, για να μπορέσουν οι εμπλεκόμενοι (συνήθως εκπαιδευτικός και μαθητής) να δημιουργήσουν μια διαπροσωπική σχέση. Συνήθως έχει αποτελέσματα σε μαθητές με διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές. Τα αποτελέσματα είναι αύξηση της συναισθηματικής αλληλεπίδρασης καθώς και αύξηση της διάρκειας της βλεμματικής επαφής. Βελτίωση της χωροχρονικής αντίληψης και της μιμητικής ικανότητας. Μερική μείωση ή ολική εξάλειψη των στερεοτυπιών καθώς και καλύτερο επίπεδο κοινωνικοποίησης. Ακόμα παρατηρείτε αύξηση της σημασίας των συναισθημάτων στις ανθρώπινες σχέσεις. Επίσης βελτίωση του λόγου, μείωση της ηχολαλίας και καλύτερη συνειδητοποίηση του συμβολικού παιχνιδιού (Τσίρης, 2006).

Έχουν πραγματοποιηθεί πάρα πολλές έρευνες, όσον αφορά τη θετική μουσική επίδραση στους συγκεκριμένους τομείς της ζωής των παιδιών.

Σύμφωνα με έρευνα του Register (2007), η μουσική χρησιμοποιήθηκε ως μέσον ενίσχυσης των δεξιοτήτων ανάγνωσης. Το δείγμα πληθυσμού της έρευνας, ήταν μαθητές της δευτέρας τάξης δημοτικού σχολείου. Παιδιά τυπικής ανάπτυξης και παιδιά με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες στην ανάγνωση. Τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν ήταν, παθητική και ενεργητική συμμετοχή σε μουσικές δραστηριότητες, όπως ακρόαση, τραγούδι, παίξιμο μουσικών οργάνων και κίνηση. Ο σκοπός της έρευνας ήταν η σύγκριση επιδόσεων με επίδραση συμμετοχής σε μουσικές δραστηριότητες. Τα αποτελέσματα έδειξαν, σημαντική βελτίωση των παιδιών με αναγνωστικές δυσκολίες και στα τρία υποτέστ (αποκωδικοποίηση λέξεων, κατανόηση κειμένου). Επίσης, τα παιδιά τυπικής ανάπτυξης, παρουσίασαν σημαντική βελτίωση στην αποκωδικοποίηση και στη γνώση λέξεων και όχι στην κατανόηση κειμένου (Register, 2007).

Άλλη μία έρευνα μας δείχνει πως μέσα από τη μουσική μπορεί να επέλθει η κοινωνική αλληλεπίδραση. Μελετήθηκαν 2 αγόρια με αναπτυξιακή διαταραχή του φάσματος του αυτισμού. Ήταν ηλικίας 18 και 5 ετών αντίστοιχα ο ένας κινεζο-αμερικανός και ο άλλος καυκάσιος στην εθνικότητα. Και τα δύο παιδιά χρησιμοποιούσαν τη μουσική λειτουργικά στην καθημερινή τους ζωή. Υπήρχε βέβαια και σημαντική βοήθεια από την πλευρά των γονέων. Ο στόχος της μελέτης, ήταν η κοινωνική αλληλεπίδραση. Τα αποτελέσματα έδειξαν, ότι η μουσική είναι μια κοινωνική δραστηριότητα, που αυξάνει τα επίπεδα της εμπλοκής μεταξύ των παιδιών με αυτισμό και παιδιών τυπικής ανάπτυξης. Οι μαθητές ξεκίνησαν να αλληλεπιδρούν, να επικοινωνούν και να συνεργάζονται με άλλα άτομα είτε στο χώρο του σχολείου, είτε έξω από αυτό. Αυτό επιτεύχθηκε με τη συμμετοχή των παιδιών σε μουσικές δραστηριότητες και παραστάσεις. Αποδείχτηκε ότι η μουσική στα άτομα με αναπτυξιακές διαταραχές ενισχύει τις ικανότητες τους και ελαχιστοποιεί τις ελλείψεις τους.

Επίσης μέσω της μουσικής γίνεται ανάδειξη των δυνατοτήτων του κάθε μαθητή σε σχέση με τις αδυναμίες του (Fang, 2009).

Άλλη μία έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε νέους με σωματικές αναπηρίες είχε ως αποτέλεσμα ότι και πάλι η μουσική βοήθησε στη βελτίωση της ζωής των συγκεκριμένων ανθρώπων. Η μελέτη πραγματοποιήθηκε σε ένα γυμνάσιο στη Σουηδία. Το δείγμα του πληθυσμού που μελετήθηκε, αποτελούνταν από 37 άτομα, ηλικίας 18- 30 ετών. Όλοι οι συμμετέχοντες, είχαν κάποιου είδους σωματική

αναπηρία. Ο κύριος σκοπός ήταν τόσο να διερευνήσει την αλληλεπίδραση και τις μουσικές εκπαιδευτικές πρακτικές διδασκαλίας, που εφαρμόζονται κατά τη διάρκεια της μουσικής εβδομάδας, καθώς και να διερευνήσει τις μουσικές ρυθμίσεις, που χρησιμοποιούνται στα πλαίσια του έργου, με ιδιαίτερη έμφαση στην αλληλεπίδραση μεταξύ εκπαιδευτικών και συμμετεχόντων. Τα αποτελέσματα του προγράμματος αυτού, ήταν να δημιουργηθεί αλληλεπίδραση μεταξύ δασκάλου και συμμετεχόντων. Επίσης, η συμμετοχή στο πρόγραμμα αυτό, βελτίωσε τη δημιουργικότητα και τον αυτοσχεδιασμό των νέων με κινητικές αναπηρίες. Τέλος αποδείχτηκε πως οι μουσικές δραστηριότητες του προγράμματος μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την υποστήριξη και την προαγωγή της υγείας γενικότερα (Nilsson, 2014).

4. Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΩΣ ΑΡΩΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΑΘΗΣΗ

Σύμφωνα με τις τελευταίες εξελίξεις στο χώρο της θεωρίας, της μάθησης και της εκπαίδευσης, καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη των παιδιών μπορεί να παίξει η ενασχόλησή τους με τις τέχνες. Όπως υποστηρίζουν οι επιστήμονες, ο τρόπος που τα παιδιά επεξεργάζονται τις οπτικοακουστικές πληροφορίες και τα αντικείμενα κατά την ενασχόλησή τους με τις τέχνες, μοιάζει πολύ με τον τρόπο που ο εγκέφαλος επεξεργάζεται τις πληροφορίες που δέχεται ώστε να τις μετουσιώσει σε γνώση. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα ερευνών των αναπτυξιακών ψυχολόγων και των νευρολόγων, η ενασχόληση με τις τέχνες από μικρή ηλικία συμβάλλει στην ανάπτυξη γνωστικών ικανοτήτων. Οι ικανότητες αυτές μπορεί να αποδειχθούν ιδιαίτερα σημαντικές τόσο στη σχολική όσο και στην ακαδημαϊκή εξέλιξη των παιδιών.

Το 1983 ο αναπτυξιακός ψυχολόγος Gardner εισήγαγε την έννοια της πολλαπλής νοημοσύνης, δηλαδή, της Γλωσσικής, της Λογικομαθηματικής, της Νατουραλιστικής, της Μουσικής, της Χωροταξικής, της Κινησθητικής, της Διαπροσωπικής και της Ενδοπροσωπικής Νοημοσύνης. Για το χώρο της εκπαίδευσης και για τη θεωρία σχετικά με τους μηχανισμούς μάθησης αυτό σήμαινε ότι τα παιδιά θα έπρεπε να δέχονται διάφορα ερεθίσματα προκειμένου να αναπτύξουν τις πολλαπλές δεξιότητές τους.

Οι πρόσφατες εξελίξεις στο χώρο της ιατρικής τεχνολογίας έχουν αποδείξει τα θετικά αποτελέσματα που έχει η μουσική τόσο στη δομή του εγκεφάλου όσο και στις κινητικές, γνωστικές αλλά και συναισθηματικές λειτουργίες του.

Από το 1960 ένας μεγάλος αριθμός εκπαιδευτικών έχει προσπαθήσει να βελτιώσει αλλά και να φτάσει σε όσο μεγαλύτερο βαθμό γίνεται τη διαδικασία της μάθησης ενσωματώνοντας τη μουσική στα εκπαιδευτικά τους προγράμματα.

Ακόμα και σε μαθήματα που χρησιμοποιούν νέες τεχνολογίες η μουσική χρησιμοποιώντας όλα τα είδη της φέρνει θετικά αποτελέσματα. Αυτό φαίνεται στη μελέτη που πραγματοποίησε το Macquarie Lighthouse στο Σύδνεϋ της Αυστραλίας. Μέσα από 3D εικονικά περιβάλλοντα οι μαθητές έμαθαν την ιστορία του φάρου καθώς και του Σύδνεϋ χρησιμοποιώντας κλασική μουσική, ροκ, ποπ, ραπ από τη μία αλλά και με ήχους της φύσης, λευκό θόρυβο αλλά και σιωπή από την άλλη. Το αποτέλεσμα ήταν η ορχηστρική μουσική υπήρξε πιο ευεργετική για τη μάθηση, με ένα ποσοστό 50-70 παλμούς ανά λεπτό (Fassbender, Richards, & Kavakli, 2006).

Μέσα από έρευνες έχει αποδειχθεί πως η μουσική έχει βοηθήσει στην βελτίωση της μάθησης τόσο των ξένων γλωσσών (Beatriz Becerra Vera and Rosa Muñoz Luna, 2013)(Jones, 2010) όσο και άλλων μαθημάτων.

5. ΜΟΥΣΙΚΗ – ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΜΟΤΣΑΡΤ

5.1.ΜΟΤΣΑΡΤ

Ο Μότσαρτ γεννήθηκε στο Σάλτσμπουργκ της Αυστρίας το 1756 και πέθανε στη Βιέννη το 1791. Ο πατέρας του Λεοπόλδος ανέλαβε τη μουσική του διαπαιδαγώγηση. Από την ηλικία των 6 ετών μέχρι τα μέσα της εφηβείας του είχε διανύσει πολλά χιλιόμετρα στην Ευρώπη, επειδή ήθελε ο πατέρας του να καταστήσει γνωστό το ταλέντο του γιού του στο μουσικόφιλο κοινό. Η βασική του εκπαίδευση αποκορυφώθηκε από μία σειρά μαθημάτων που έλαβε από τον Ιταλό δάσκαλο Martini. Την πρώτη του συμφωνία την έγραψε πριν γίνει ακόμα 9 ετών. Στην ηλικία των 8 ετών έπαιξε μαζί με τον Bach μία σονάτα και μετά μία φούγκα (Headington, 1997).

5.2.ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΜΟΤΣΑΡΤ

Ο Haydn έγραψε για τον Μότσαρτ «στην ανθρωπότητα δεν θα εμφανιστεί ένα τέτοιο ταλέντο για τουλάχιστον εκατό χρόνια». Αργότερα ξαναέγραψε πάλι για τον Μότσαρτ «διάφοροι φίλοι συχνά με κολακεύουν λέγοντας ότι έχω κάποια ιδιοφυΐα, αλλά εκείνος ήταν πολύ ανώτερός μου». Ο συνθέτης Grieg είπε για την συμφωνία «Διός» του Μότσαρτ : «έργο τέλειο, που μοιάζει με δημιουργημα θεϊκό». Ο Beethoven θαύμαζε και έπαιξε τη μουσική του Μότσαρτ. Όταν μιλούσε για τον Μότσαρτ και τον Haydn έλεγε «αυτοί οι δύο μεγάλοι άντρες». Ο Richard Strauss είπε για το Μότσαρτ «ο πιο θείος απ' όλους τους μεγάλους συνθέτες». Ενώ ο Τσαικόφσκι αναφερόμενος στο Μότσαρτ έγραψε « αυτός ο αγνός και ιδανικός δάσκαλος είναι το είδωλό μου» (Headington, 1997).

5.3.MOZART EFFECT – ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΜΟΤΣΑΡΤ

Μία ερευνητική ομάδα αποτελούμενη από τους Frances H. Rauscher, Gordon L. Shaw, και Catherine N. Ky δημοσίευσαν το 1993 μία μελέτη εντυπωσιακή για την εποχή της. Το ζητούμενο ήταν εάν και κατά πόσο η μουσική του Μότσαρτ και συγκεκριμένα η Σονάτα για δύο πιάνο σε Re μείζονα, KV 448, μπορούσε να αυξήσει τη γνωστική ικανότητα. Το πείραμα αποτελούταν από 36 φοιτητές που τους χώρισαν σε 3 ομάδες. Η 1^η ομάδα θα άκουγε την συγκεκριμένη σονάτα για 10 λεπτά. Η 2^η ομάδα θα άκουγε από κασέτα οδηγίες χαλάρωσης για 10 λεπτά επίσης. Η 3^η ομάδα θα παρέμεινε στην αίθουσα σε πλήρη ησυχία και εκείνη για 10 λεπτά όπως οι προηγούμενες ομάδες. Αμέσως μετά το 10λεπτο όλοι οι φοιτητές εξετάστηκαν για τη χωροχρονική τους αντίληψη. Το αποτέλεσμα ήταν πως η πρώτη ομάδα, εκείνη δηλαδή που άκουσε τη μουσική του Μότσαρτ, υπερέτερουσε με σημαντική διαφορά σε σχέση με τις υπόλοιπες δύο (Rauscher, Shaw, & Ky, 1993).

Έτσι η περίπτωση “Mozart Effect” «Φαινόμενο Μότσαρτ» άρχισε να ανακινεί το ενδιαφέρον στην επιστημονική κοινότητα.

Το 1994 έγινε η πρώτη προσπάθεια επανάληψης του πειράματος με όχι αναμενόμενα αποτελέσματα. Οι C. Stough, G. Mangan, T. Bates, N. Frank, B. Kerkin και ο O. Pellett χρησιμοποίησαν μία διαφορετική μέθοδο από αυτή της αρχικής μελέτης. Τα αποτελέσματα όμως δεν έδειξαν να επαληθεύουν το «Φαινόμενο Μότσαρτ». (Stough, Mangan, Bates, Frank, Kerkin, & Pellett, 1995).

Το 1996 οι Rideout B. και Laubach C. έκαναν τη δική τους μελέτη σε δύο ομάδες. Η μία άκουσε μουσική του Μότσαρτ, τη σονάτα για δύο πιάνο και η άλλη ομάδα την κασέτα με οδηγίες χαλάρωσης. Τα αποτελέσματα ήταν σαφώς πιο ευνοικά για την ομάδα που άκουσε τη μουσική του Μότσαρτ (Rideout & Laubach, 1996).

Οι έρευνες και τα πειράματα συνεχίστηκαν και συνεχίζονται μέχρι και σήμερα.

5.4. ΠΕΙΡΑΜΑΤΑ – ΕΡΕΥΝΕΣ

Μία ομάδα επιστημόνων πραγματοποίησαν ένα πείραμα με πρόωρα βρέφη. Τα εξέθεσαν σε μουσική του Μότσαρτ ή του Μπάχ ή χωρίς μουσική για 3 συνεχόμενες ημέρες. Το αποτέλεσμα της έρευνας ήταν ότι με την μουσική του Μότσαρτ τα μωράκια ήταν πιο ήρεμα (Keidar, Mandel, Mimouni, & Lubetzky, 2014).

Μελέτες έχουν δείξει πως και σε ανθρώπους με προβλήματα υγείας, η μουσική του Μότσαρτ έφερε επιθυμητά αποτελέσματα.

Συγκεκριμένα σε ανθρώπους που πάσχουν από εμβοές, δηλαδή αντιλαμβάνονται κάποιο ήχο κατά την απουσία όμως ενός ηχητικού ερεθίσματος. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν πως μετά την ακρόαση μουσικής Μότσαρτ υπήρξε σημαντική βελτίωση στην ένταση που άκουγαν τις εμβοές. Και αυτό αποδείχθηκε από την πρώτη κιάλας ακρόαση (Athanasio, et al., 2015).

Άλλη μία έρευνα πραγματοποιήθηκε σε παιδιά με βαριά νοητική αναπηρία και εγκεφαλική παράλυση. Όλα είχαν επιληπτικές κρίσεις και λάμβαναν φαρμακευτική αγωγή. Άκουσαν μουσική του Μότσαρτ, τη σονάτα για 2 πιάνα σε ρε μείζονα, K448. Μετά το τέλος του πειράματος τα παιδιά είχαν μείωση του συνολικού αριθμού επιληπτικών κρίσεων. Επίσης είχαν βελτίωση και στον νυχτερινό τους ύπνο αλλά και στην συμπεριφορά τους (Corpora, et al., 2015).

Φυσικά δεν πρέπει να ξεχάσουμε πως η ακρόαση της μουσικής του Μότσαρτ έχει δείξει οφέλη και στη διαδικασία μάθησης. Αυτό αποδείχθηκε από μία ομάδα ερευνητών των Jausovec N, Jausovec K και Gerlic I., σε μαθητές μέσα από 2 πειράματα με μουσική του Μότσαρτ τη σονάτα K448 και τον ουγγρικό χορό No5 του Μπράμς. Το συμπέρασμα ήταν πως η μουσική του Μότσαρτ ενεργοποιώντας τις αντίστοιχες περιοχές του εγκεφάλου βελτιώνει το χωροχρονικό περιβάλλον του μαθητή (Jausovec, Jausovec, & Gerlic, 2006).

Οι έρευνες όμως εκτός από τους ανθρώπους πραγματοποιήθηκαν και σε ζώα όπως σε αρουραίους (Rauscher, The Mozart Effect in Rats: Response to Steele, 2006) καθώς και σε ψάρια (Papoutsoglou, Karakatsouli, Papoutsoglou, & Tsopelakos, 2008) Τα

αποτελέσματα ήταν πως όπου ακούστηκε η μουσική του Μότσαρτ υπήρξε διαφορά προς το καλύτερο.

Συγκεκριμένα στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε στους αρουραίους, βλέπουμε τους αρουραίους που εκτέθηκαν στη μουσική του Μότσαρτ (σονάτα για 2 πιάνο K448) και τους αρουραίους που εκτέθηκαν στο «λευκό θόρυβο⁶» μία σύνθεση του Philip Glass ή τη σιωπή, εντός της μήτρας και 60 μέρες μετά τη γέννησή τους. Το αποτέλεσμα ήταν οι αρουραίοι που εκτέθηκαν στη μουσική του Μότσαρτ είχαν καλύτερη χωροταξική αντίληψη (Rauscher, 2006).

Σε προσωπική συνέντευξη που μας παρέθεσε ο καθηγητής κ. Σωφρόνιος Παπουτσόγλου (Τμήμα Επιστήμης Ζωικής Παραγωγής και Υδατοκαλλιεργειών του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών) αποδεικνύεται πως με την ακρόαση μουσικής του Μότσαρτ υπήρξε αύξηση της τάξεως των 20% στο ρυθμό ανάπτυξης των ψαριών. Αυτό οφείλεται σύμφωνα με την έρευνα του καθηγητή κ Παπουτσόγλου στο ότι είναι απαλλαγμένα από το στρες και η φυσιολογία τους είναι πολύ καλύτερη.⁷

Το πείραμα έγινε ξανά το 2014 αλλά αυτή τη φορά υπήρχαν τρία είδη μουσικής. Mozart - "Eine Kleine Nachtmusik," Anonymous - «Romanza» Bach - «Κοντσέρτο για βιολί αρ 1" και το λευκό θόρυβο. Τα ψάρια άκουσαν μουσική για 4 ώρες επί 5 ημέρες την εβδομάδα. Το σώμα του ψαριού έδειξε σημαντικές διαφορές στο βάρος του. Η υψηλότερη τιμή αποδείχθηκε στα ψάρια που άκουσαν μουσική του Μότσαρτ. Τα παρόντα αποτελέσματα οφείλονται στη δράση των νευροδιαβιβαστών του εγκεφάλου του ψαριού - της μετάδοσης του Μότσαρτ μουσικής (σε σύγκριση με το R=Romanza και B=Bach), η οποία είχε ως αποτέλεσμα την επίτευξη της μέγιστης ανάπτυξης ρυθμού στο σωματικό βάρος (Papoutsoglou, et al., 2015).

Ακόμα και όταν το πείραμα πραγματοποιήθηκε μεταξύ του Μότσαρτ και άλλων μεγάλων συνθετών, σε ανθρώπους, το αποτέλεσμα ήταν υπέρ του Μότσαρτ (Γιαννούλη, Τσολάκη, & Καργόπουλος, 2010). Στην συγκεκριμένη έρευνα υπήρξαν 24 εθελοντές ηλικίας 50-55 ετών οι οποίοι πήραν μέρος και στις 3 δεκάλεπτες συνθήκες του πειράματος (1. Allegro con spirito K.448 του Mozart, 2. Rondo-Allegro

⁶ λευκός θόρυβος: διαθέτοντας σαν πρώτη ύλη τον θόρυβο και με την τεχνολογία για εργαλείο μπορεί κανείς να παράγει οποιονδήποτε ήχο, υπαρκτό ή μη.

⁷ Παράρτημα 1

opus 61 του Beethoven και 3. δέκα λεπτά σιωπής χωρίς κανένα ηχογραφημένο ακουστικό ερέθισμα). Καλέσθηκαν να εξεταστούν σε σχέση με έργα γνωστικού χαρακτήρα και ειδικότερα σε σχέση με έργα αντίστροφης μνημονικής ανάκλησης αριθμών. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως οι συμμετέχοντες που άκουσαν μουσική Μότσαρτ πήγαν καλύτερα από τους υπόλοιπους.

Συνοψίζοντας μπορούμε να δούμε πιο αποτελεσματικά μέσα από την meta-analysis που πραγματοποιήθηκε από τους Jakob Pietschnig, , Martin Voracek και Anton K. Formann μετά από 16 χρόνια από το πρώτο πείραμα που πραγματοποιήθηκε το 1993 από τους Rauscher, Shaw και Ky. Η μετά-ανάλυση αποτελείται από περίπου 40 μελέτες και πάνω από 3000 άτομα καθώς συμπεριλαμβανόμενων και μιας ποικιλίας μη δημοσιευμένων ερευνών. Το κεντρικό συμπέρασμα της μελέτης είναι ότι παρόπλου που η συνολική εκτιμώμενη επίδραση είναι μικρή σε μέγεθος δίνει ένα μικρό προβάδισμα στην ακρόαση της μουσικής του Μότσαρτ (Pietschnig, Voracek, & Formann, 2010).

“Learning is a matter of attitude, not aptitude”
«η μάθηση είναι θέμα στάσης και όχι επάρκειας»

Dr. Georgi Lozanov

6. ΜΕΘΟΔΟΣ LOZANOV

6.1. GEORGI LOZANOV

Georgi Lozanov ψυχίατρος- ψυχοθεραπευτής, φυσιολόγος του εγκεφάλου και εκπαιδευτικός. Είναι ο δημιουργός της επιστήμης Suggestology και η εφαρμογή της στην παιδαγωγική ονομάζεται Suggestopedia.. Η Suggestopedia είναι η παιδαγωγική που λειτουργεί στο επίπεδο των αποθεμάτων του νου καθώς και στη γρήγορη και επιταχυνόμενη εκμάθηση. Γεννήθηκε στις 22/7/1926 στη Σόφια (Sofia) της Βουλγαρίας και πέθανε στις 6/5/2012 στο Σλίβεν (Sliven) της Βουλγαρίας. Ο πατέρας του ήταν βοηθός στο πανεπιστήμιο της Σόφιας και η μητέρα του δικηγόρος. Όταν ήταν 2 ετών πέθανε η μητέρα του. Στην ηλικία των 18 ετών συνελήφθηκε και φυλακίστηκε από τους κουμμουνιστές. Λόγο αυτής της σύλληψης δεν μπορούσε να παραμείνει για μεγάλο χρονικό διάστημα σε κάποια εργασία. Τα πρώτα πειράματα για την Προτασοπαιδεία (Suggestopaedy) σχεδιάστηκαν υπό την καθοδήγηση των καθηγητών του Z. Ivanova και E. Yordanova. Δημιούργησε και διεύθυνε το State Suggestology Research Institute στη Σόφια της Βουλγαρίας (1966 – 1984). Το Centre for Suggestology and Development of Personality στο πανεπιστήμιο “ St Climent Ohridski” της Σόφιας. Το The International Centre for Desuggestology στην Βιέννη της Αυστρίας και το International Centre for Teacher Training στο Voralberg της Αυστρίας. Το 1978 η μεθοδολογία του παρατηρήθηκε επίσημα από 25 εμπειρογνώμονες της UNESCO και αξιολογήθηκε ως ανώτερη μέθοδο διδασκαλίας και συνιστάται για εφαρμογή σε όλο τον κόσμο. Αυτή η διάκριση έφερε πάλι την σύλληψή του και κατ οίκον περιορισμό για την περίοδο 1980-1989 που επήλθαν οι πολιτικές αλλαγές στην Βουλγαρία⁸ (Lozanov, 2005).

⁸ http://www.lozanov.org/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=73&lang=cs

6.2.ΜΕΘΟΔΟΣ LOZANOV

Προτασοπαιδεία (Suggestopaedia) και η μετεξέλιξή της Αντιπροτασοπαιδεία (Desuggestopaedia) μέθοδος στον τομέα της μάθησης που ενεργοποιεί τις αποθεματικές νοητικές δυνατότητες (reserve mental abilities) μέσω της τέχνης. Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιεί κλασσική μουσική (πιστεύοντας ότι είναι ένα βασικό στοιχείο για να υπάρξει μάθηση) έτσι ώστε να χαλαρώσει ο μαθητής, να υπάρξει διέγερση του εγκεφάλου, να αξιοποιηθεί το υποσυνείδητο και να επέλθει μεγαλύτερη βελτίωση στη μάθηση (Lozanov & Geteva, 1988) (Lozanov, Suggestology and Outlines of Suggestopedya, 1978).

Ο Lozanov αναφέρεται στη χαλαρή στάση που προκαλείται από τη μουσική και την παρομοιάζει ως μία συναυλία ψευδο-παθητικότητας. Αυτή η κατάσταση πιστεύεται ότι είναι η βέλτιστη για τη μάθηση. Σ αυτή την κατάσταση οι ανησυχίες και οι εντάσεις ανακουφίζονται και η δύναμη της συγκέντρωσης για νέο υλικό ανυψώνεται. Επειδή ο ρόλος της μουσικής είναι κεντρικός στην μέθοδο της suggestopedic, θα πρέπει να εξεταστεί με κάπως περισσότερες λεπτομέρειες. Πρέπει να δοθεί βάση στο είδος της μουσικής για την επιτυχία της μάθησης (Richards & Rodgers, 2014).

«Η ιδέα ότι η μουσική μπορεί να επηρεάσει το σώμα και το μυαλό σας, σίγουρα δεν είναι νέο. Το κλειδί είναι να βρεθεί το σωστό είδος της μουσικής για να υπάρξει το σωστό αποτέλεσμα. Η μουσική που θα χρησιμοποιήσετε στην υπερ-εκμάθηση [ο αμερικανικός όρος για Suggestopedia] είναι εξαιρετικά σημαντική. Αν δεν υπάρχει το προαπαιτούμενο, οι επιθυμητές καταστάσεις της συνείδησης δεν θα παρακινήθούν και τα αποτελέσματα θα είναι φτωχά. Είναι με ιδιαίτερη μουσική - ηχητικά πρότυπα - για ένα συγκεκριμένο σκοπό» (Richards & Rodgers, 2014:321).

Τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης μεθόδου παρατηρούνται σε φαινόμενα απελευθέρωσης του «συνδρόμου των αποθεματικών ικανοτήτων (reserve complex)», δηλαδή αυξημένες ικανότητες στους εξής τομείς:

- i. Στον τομέα της μνήμης. Έχει σημειωθεί δυνατότητα αυθόρμητης ανάκλησης του μεγαλύτερου μέρους των πληροφοριών από τη μακρόχρονη μνήμη έως και ένα χρόνο μετά το τέλος της διδασκαλίας ('υπερμνησία/hypermnesia').
- ii. Στον τομέα της γενικότερης νοητικής δραστηριότητας. Έχει παρατηρηθεί βελτίωση της επίδοσης τουλάχιστον κατά 300%, η οποία δεν οφείλεται στην απομνημόνευση, αλλά στην ενεργοποίηση της φαντασίας, της διαίσθησης, της ενόρασης, της δημιουργικής σκέψης που προωθούν τη γλωσσική, μουσική και μαθηματική ικανότητα καθώς και την ικανότητα μεταβίβασης της μάθησης ('υπερδημιουργικότητα/hypercreativity').
- iii. Στο σύνολο της προσωπικότητάς τους. Οι εκπαιδευόμενοι δηλώνουν ότι βιώνουν αύξηση της αυτοπεποίθησής τους, της ενεργητικότητάς τους, της ευχαρίστησης που αντλούν από την ενασχόληση με ακαδημαϊκές δραστηριότητες και την απόλυτη απουσία αισθημάτων κούρασης, ανίας, φόβου, άγχους, ή άλλων συμπτωμάτων διδακτογενών παθήσεων.

6.3. ΕΓΚΕΦΑΛΙΚΑ ΚΥΜΑΤΑ

Βασικό στοιχείο σ ένα μάθημα με την τεχνική της μεθόδου Lozanov είναι η μουσική. Η Μουσική που χρησιμοποιείται είναι σχεδόν πάντα μπαρόκ. Αυτό συμβαίνει γιατί το συγκεκριμένο είδος μουσικής διατηρεί και συνδυάζεται με την πιο αποτελεσματική κατάσταση μάθησης. Δηλαδή τα εγκεφαλικά κύματα βρίσκονται στο επίπεδο άλφα.

Ο εγκέφαλος μας λειτουργεί σε τέσσερις συχνότητες ή κύματα.

- Κατάσταση βήτα ή επίπεδο βήτα. Ο εγκέφαλος λειτουργεί δηλαδή «εκπέμπει» και «λαμβάνει» σε μία συχνότητα από 13 έως 25 κύκλους το δευτερόλεπτο. Σ αυτή την κατάσταση ο άνθρωπος είναι εντελώς ξύπνιος και σε επαγρύπνηση. Ή μιλάει ή βγάζει λόγο ή επεξεργάζεται ένα δύσκολο λογικό πρόβλημα.
- Κατάσταση άλφα ή επίπεδο άλφα. Ο εγκέφαλος λειτουργεί δηλαδή «εκπέμπει» και «λαμβάνει» σε μία συχνότητα από 8 έως 12 κύκλους το

δευτερόλεπτο. Σ αυτή την κατάσταση η πληροφορίες που λαμβάνει κανείς αποθηκεύονται στον υποσυνείδητο νου. Πολλοί ερευνητές πιστεύουν ότι μαθαίνει κανείς καλύτερα όταν μαθαίνει υποσυνείδητα.

- Κατάσταση θήτα ή επίπεδο θήτα. Εδώ ο εγκέφαλος λειτουργεί σε μία συχνότητα από 4 έως 7 κύκλους το δευτερόλεπτο. Αυτή είναι η ενδιάμεση ζώνη ανάμεσα στην πλήρη εγρήγορση και τον πλήρη ύπνο. Δηλαδή όταν αρχίζει να παίρνει ο ύπνος έναν άνθρωπο.
- Κατάσταση δέλτα ή επίπεδο δέλτα. Ο εγκέφαλος λειτουργεί σε συχνότητα από 0,5 έως 3 κύκλους. Ο άνθρωπος όταν βρίσκεται σ αυτή την κατάσταση βρίσκεται σε βαθύ ύπνο. Η αναπνοή είναι βαθιά, ο καρδιακός ρυθμός επιβραδύνεται, η πίεση και η θερμοκρασία του σώματος μειώνονται.

Σύμφωνα με τον Αμερικανό πρωτοπόρο Terry Wyler Webb τα κύματα βήτα, τα οποία είναι πολύ γρήγορα, χρησιμεύουν για τις πρακτικές δουλειές της ημέρας. Τα κύματα βήτα εμποδίζουν την πρόσβαση στα βαθύτερα επίπεδα του νου. Τα βαθύτερα επίπεδα του νου που χαρακτηρίζονται από υποκειμενικά συναισθήματα χαλάρωσης, συγκεντρωμένη επαγρύπνηση και ευεξία μπορεί να φτάσει ο άνθρωπος με τα κύματα άλφα και βήτα.

Στις καταστάσεις άλφα και θήτα επιτυγχάνονται τα μεγάλα κατορθώματα της υπερμνήμης. Ακόμα εκεί επιτυγχάνονται και η αυξημένη ικανότητα αυτοσυγκέντρωσης και δημιουργικότητας.

Η κατάσταση άλφα είναι επίσης ιδανική για να αρχίζουμε κάθε νέα περίοδο μελέτης. Για να πετύχει κάποιος άνθρωπος να βρεθεί στην κατάσταση άλφα χρειάζονται πολλές ώρες διαλογισμού, χαλαρωτικές ασκήσεις και να καταφέρει να ρυθμίζει τη βαθιά αναπνοή. Πολλοί επιστήμονες όμως πιστεύουν πως το αποτέλεσμα αυτό μπορεί να επέλθει πολύ πιο γρήγορα και πιο εύκολα μέσα από τη μουσική.

Ο Terry Wyler Webb λέει: *«ορισμένοι τύποι μουσικού ρυθμού βοηθούν να χαλαρώσει το σώμα, να ηρεμήσει η αναπνοή και να ησυχάσει η φλυαρία των κυμάτων βήτα, και προκαλούν μια ήρεμη κατάσταση χαλαρωμένης αντίληψης που είναι εξαιρετικά δεκτική στην απορρόφηση νέων πληροφοριών»* (Dryden & Vos, 2000:229).

Άλλοι ερευνητές έχουν ανακαλύψει ότι η ιδανική μουσική για τη γρήγορη βελτίωση της μάθησης είναι η μουσική μπαρόκ. Συγκεκριμένα όταν ο ρυθμός είναι στους 60-70 χτύπους το λεπτό είναι ιδεώδης για να δημιουργήσει εκγεφαλικά κύματα άλφα. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε 28 φοιτητές (16 άνδρες και 12 γυναίκες) ηλεκτρονικών υπολογιστών χρησιμοποιήθηκε η μουσική μπαρόκ με 50-70 χτύπος το λεπτό. Τα ερωτήματα ήταν πρώτον αν η μουσική υπόκρουση θα μπορούσε να βελτιώσει τη μνήμη των ανθρώπων. Και δεύτερον αν θα μπορούσε να βοηθήσει τους ανθρώπους να επιλέξουν πιο σύνθετους κωδικούς πρόσβασης και να έχουν λιγότερο χρόνο σύνδεσης. Το αποτέλεσμα ήταν η ομάδα που είχε τη μουσική υπόκρουση μπαρόκ είχε μεγάλη βελτίωση τόσο στην απομνημόνευση όσο και στη μάθηση (Gao, Chang, Ren, Aickelin, & Wang, 2010). Το ίδιο πιστεύει και ο Lozanov και αυτή τη μουσική χρησιμοποιεί στις ερευνές του.

Ακόμα ο άνθρωπος για να αυξήσει δραματικά την ανάκληση πληροφοριών, σύμφωνα με τον Lozanov, θα πρέπει να κάνει την επανάληψή του τη νύχτα πριν κοιμηθεί ακούγοντας σωστή μουσική. Έτσι ο εγκέφαλος θα ταξινομήσει τις νέες πληροφορίες και θα τις αποθηκεύσει στις σωστές τράπεζες μνήμης.

Έχουν πραγματοποιηθεί πάρα πολλές έρευνες για την επίδραση της μουσικής να φέρει τους ανθρώπους σε κατάσταση άλφα. Ενδεικτικά αναφέρουμε μία μελέτη που πραγματοποιήθηκε σε 15 άτομα που αντιμετώπιζαν οξεία ψυχωτικά επεισόδια. Το αποτέλεσμα ήταν να υπάρξει σημαντική βελτίωση στα εκγεφαλικά κύματα άλφα όταν άκουγαν μουσική σε σύγκριση με την κατάσταση ηρεμίας (Morgan, Harris, Luscombe, Tran, Herkes, & Bartrop, 2010). Το ίδιο αποτέλεσμα υπήρξε και σε ασθενείς με σχιζοφρένεια. Η παρέμβαση έφερε βελτίωση συναισθηματικής χαλάρωσης, επίσης βελτίωση στις γνωστικές ικανότητες επεξεργασίας. Επίσης έφερε θετικές αλλαγές στη συμπεριφορά των ασθενών με χρόνια σχιζοφρένεια (Kwon, Gang, & Oh, 2013). Σε μία ακόμη έρευνα βλέπουμε πάλι χάρη στην βελτίωση των εκγεφαλικών κυμάτων άλφα να επέρχεται ανακούφιση του άγχους σε νοσηλευόμενους ψυχιατρικούς ασθενείς και να επιτυγχάνουν να βρίσκονται σε κατάσταση χαλάρωσης. Όλο αυτό συνέβει πάλι μέσω της μουσικής (Yang, et al., 2012). Ακόμα και σε άτομα με σύνδρομο Williams πάλι μέσω της μουσικής ενεργοποιήθηκαν τα κύματα άλφα, με αποτέλεσμα να υπάρξουν αλλαγές στη συναισθηματική τους κατάσταση (Lense, Gordon, Key, & Dykens, 2014).

6.4. ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Η μέθοδος Georgi Lozanov για να επιταχύνει τη μάθηση χρησιμοποιεί τη μουσική σε τρία διαφορετικά στάδια:

1. Εισαγωγική μουσική.

Στο πρώτο στάδιο χρησιμοποιείται η μουσική πριν να αρχίσει το μάθημα. Οι μαθητές ακούνε χαλαρωτική μουσική και κάνουν ασκήσεις αναπνοής και χαλάρωσης. Αυτό συμβαίνει για να φιλτραριστούν οι σκέψεις που αποσπούν την προσοχή. Έτσι ο εγκέφαλος θα μπει σε μία κατάσταση «χαλαρωμένης επαγρύπνησης». Το αποτέλεσμα θα είναι οι νέες γνώσεις να περάσουν στην μνήμη.

Ο ρόλος της μουσικής είναι: βοηθάει το μαθητή να χαλαρώσει.

2. Ενεργητική συναυλία

Οι μαθητές ακούνε και διαβάζουν οι ίδιοι με συγκεκριμένη μουσική στο βάθος. Όλη η διαδικασία γίνεται συγχρονισμένα με τον ρυθμό και τόνο της μουσικής.

Ο ρόλος της μουσικής σ αυτό το στάδιο είναι να ενεργοποιήσει το δεξί ημισφαίριο έτσι ώστε να καταφέρει να λάβει τις νέες πληροφορίες.

3. Παθητική συναυλία

Στο τρίτο στάδιο οι μαθητές κλείνουν τα μάτια και ακούνε απαλά τη μουσική. Ενώ το μάθημα περνάει ουσιαστικά κάτω από τη μουσική.

Ο ρόλος της μουσικής εδώ είναι να βοηθήσει να μεταφερθούν οι πληροφορίες στις τράπεζες της μακροπρόθεσμης μνήμης.

6.5. ΕΡΕΥΝΕΣ

Σε πλήθος χωρών ανά τον κόσμο τις τελευταίες δεκαετίες, έχουν πραγματοποιηθεί πολλές επιστημονικές έρευνες για το πόσο η μέθοδος Lozanov βοηθάει στην επιτάχυνση της μάθησης κυρίως στις ξένες γλώσσες.

Η μέθοδος αυτή έφερε συχνά εντυπωσιακά αποτελέσματα.

Ενδεικτικά αναφέρουμε μία πρόσφατη μελέτη που πραγματοποιήθηκε στη Γεωργία. Διεξήχθη σε γεωργιανούς φοιτητές που μάθαιναν την τούρκικη γλώσσα. Υπήρξαν 2 τμήματα των 15 ατόμων. Το ένα τμήμα πραγματοποίησε το μάθημα με τη μέθοδο Lozanov /Suggestopedia και το άλλο με συμβατικές μεθόδους. Και τα δύο τμήματα μέχρι τώρα είχαν διδαχτεί με συμβατικές μεθόδους και τώρα το ίδιο σε ύλη μάθημα της τουρκικής γλώσσας θα γινόταν με διαφορετική μέθοδο σε κάθε τμήμα.

Στο τμήμα που το μάθημα πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο Lozanov, από την επόμενη κιόλας μέρα υπήρξε, η δεύτερη φορά δηλαδή του πειράματος, μεγάλη διαφορά. Πολλοί φοιτητές θυμότανε τα βασικά του μαθήματος.

Το αποτέλεσμα του πειράματος ήταν στο τμήμα που το μάθημα έγινε με συμβατικές μεθόδους δεν υπήρξε καμία αξιοσημείωτη πρόοδο στην εκμάθηση λεξιλογίου και κειμένου. Ήταν 3 στους 13 φοιτητές. Αντίθετα οι φοιτητές που είχαν διδαχτεί με τη μέθοδο Lozanov είχαν πολύ υψηλότερο ποσοστό και φοιτητών και προόδου (GÜÇLÜ & AYHAN, 2015).

Е М П Е Р І К А

А І Е Р Е У Н Ш С Н

7. Η ΕΡΕΥΝΑ

Η εκπαιδευτική έρευνα αποτελεί σημαντικό παράγοντα υποστήριξης και ανατροφοδότησης της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Τα εθνικά συστήματα εκπαιδευτικής έρευνας έχουν ως σκοπό την ανάπτυξη, τη συγκέντρωση και τη διάχυση της γνώσης, με την οποία διαμορφώνεται και υλοποιείται η εκπαιδευτική πολιτική.

7.1. Ερευνητικό Ερώτημα:

Ο σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση της επίδρασης των ειδικών μοντέλων μάθησης Mozart και Lozanov, στη μάθηση των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Τα ερευνητικά ερωτήματα στα οποία καλείται να απαντήσει η συγκεκριμένη μελέτη είναι τα εξής:

1. Πόση επίδραση έχει το ειδικό μοντέλο μάθησης του Mozart σε μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στους τομείς:
 - Σχολικό
 - Σωματικό
 - Κοινωνικό
 - Ψυχολογικό
2. Πόση επίδραση έχει το ειδικό μοντέλο μάθησης του Lozanov σε μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στους τομείς:
 - Σχολικό
 - Σωματικό
 - Κοινωνικό
 - Ψυχολογικό

7.2. Μεθοδολογία της έρευνας

«Ο σχεδιασμός της εκπαιδευτικής έρευνας δεν αποτελεί ένα αυθαίρετο ζήτημα, δηλαδή δεν είναι η ίδια η έρευνα ένα αναπόδραστα ηθικό εγχείρημα. Τόσο η ερευνητική κοινότητα όσο και τα άτομα που χρησιμοποιούν τα ερευνητικά ευρήματα έχουν το δικαίωμα να προσδοκούν ότι η έρευνα διεξάγεται με επιστημονική αυστηρότητα, με ευσυνειδησία καθώς και με δεοντολογικά ορθό τρόπο που υποστηρίζει τα δεοντολογικά ζητήματα» (Cohen, Manion, & Morrison, 2008:77).

Έτσι πρώτο μέλημα ήταν να αποφασιστεί το είδος των πληροφοριών που θα συλλεχθεί. Επίσης τα άτομα από τα οποία θα παρθούν οι πληροφορίες, καθώς και η μέθοδος με την οποία θα γινόταν η συλλογή των πληροφοριών. Έτσι, αρχικά πραγματοποιήθηκε μία βιβλιογραφική επισκόπηση των νόμων περί εκπαίδευσης των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, καθώς επίσης και άλλων στοιχείων για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση.

Έπειτα έγινε ενημέρωση τόσο των ίδιων των ατόμων που θα πρωταγωνιστούσαν στην έρευνα όσο και όλων των υπολοίπων που θα συμμετείχαν με οποιονδήποτε τρόπο στην έρευνα.

Το είδος της εκπαιδευτικής έρευνας που επιλέχθηκε για να πραγματοποιηθεί η συγκεκριμένη μελέτη ήταν «έρευνα - δράση».

Η έρευνα – δράση είναι ένα ισχυρό εργαλείο για την επίτευξη αλλαγής και βελτίωσης. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε πληθώρα τομέων όπως:

- Μέθοδοι διδασκαλίας – αντικατάσταση μιας παραδοσιακής μεθόδου από μία μέθοδο ανακάλυψης.
- Στρατηγικές μάθησης – υιοθέτηση μιας ολοκληρωμένης μεθόδου μάθησης σε αντίθεση με τη διδασκαλία και μάθηση μεμονωμένων μαθημάτων.
- Διαδικασίες αξιολόγησης – βελτίωση των μεθόδων διαρκούς αξιολόγησης.
- Στάσεις και αξίες – ενθάρρυνση θετικότερων στάσεων απέναντι στην εργασία ή αλλαγή των συστημάτων αξιών των μαθητών σε σχέση με κάποια πλευρά ζωής.
- Εξέλιξη των ήδη εργαζομένων εκπαιδευτικών – βελτίωση των δεξιοτήτων διδασκαλίας, ανάπτυξη νέων μεθόδων μάθησης, ανάπτυξη της αναλυτικής ικανότητας, ανύψωση του επιπέδου της αυτογνωσίας.

- Διαχείριση και έλεγχος – σταδιακή εισαγωγή των τεχνικών αλλαγής συμπεριφοράς.
- Διοίκηση – αύξηση της επάρκειας κάποιας πλευράς της διοικητικής διάστασης της σχολικής ζωής (Cohen, Manion, & Morrison, 2008:385-386).

Η έρευνα – δράση είναι μία μεθοδολογία τόσο ευέλικτη όσο και εφαρμόσιμη στο εκάστοτε περιβάλλον. Αφενός προσφέρει αυστηρότητα και αυθεντικότητα αφετέρου δίνει φωνή και στις ασθενέστερες ομάδες.

Η ανάλυση των δεδομένων θα γίνει

7.3. Ερευνητικά Εργαλεία

Τα εργαλεία συλλογής δεδομένων της παρούσας έρευνας είναι η παρατήρηση.

Επιλέχθηκε η συγκεκριμένη μέθοδος συλλογής δεδομένων, επειδή η παρατήρηση δίνει την ευκαιρία στον ερευνητή να συλλέξει «ζωντανά» δεδομένα από πραγματικές καταστάσεις. Έχει την ευκαιρία να δει επιτόπου αυτά που συμβαίνουν και όχι ως δευτερογενή δεδομένα. Επιπλέον επιτρέπει στον ερευνητή να κατανοήσει το πλαίσιο των δραστηριοτήτων/προγραμμάτων και να μπορεί να βλέπει πράγματα που ίσως σε άλλη περίπτωση να του διέφευγαν ασυνείδητα. Επίσης σε σχέση με τους συμμετέχοντες μέσα από την παρατήρηση αποκαλύπτονται στοιχεία που ίσως με άλλα εργαλεία όπως η συνέντευξη δεν θα λεγόταν. Ακόμα ο ερευνητής προχωρά πέρα από δεδομένα που αφορούν τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων και έχει πρόσβαση στην προσωπική γνώση (Cohen, Manion, & Morrison, 2008).

Τα δεδομένα που συλλέγονται με την παρατήρηση αφορούν τόσο το φυσικό πλαίσιο δηλαδή το φυσικό περιβάλλον και την οργάνωσή του όσο και το ανθρώπινο πλαίσιο όπως την οργάνωση των προσώπων, χαρακτηριστικά σύστασης ομάδας. Ακόμα το πλαίσιο της αλληλεπίδρασης. Εδώ φαίνεται καθαρά η αλληλεπίδραση που συντελείται είτε είναι προσχεδιασμένη είτε δεν είναι, είτε είναι λεκτική είτε είναι μη λεκτική. Επίσης μπορούν να συλλεχθούν δεδομένα και για το πλαίσιο προγράμματος. Πηγές για την οργάνωση του, το παιδαγωγικό του ύφους καθώς και τα αναλυτικά προγράμματα.

Η παρατήρηση που χρησιμοποιήθηκε είχε δομημένη μορφή.

«Η δομημένη παρατήρηση είναι πολύ συστηματική και επιτρέπει στον ερευνητή να δημιουργήσει αριθμητικά δεδομένα από τις παρατηρήσεις. Τα αριθμητικά δεδομένα με

τη σειρά τους διευκολύνουν τις συγκρίσεις μεταξύ πλαισίων και καταστάσεων καθώς και την επισήμανση ή τη μέτρηση συχνοτήτων, σχημάτων και τάσεων. Ο παρατηρητής υιοθετεί έναν παθητικό, διακριτικό ρόλο και απλά καταγράφει την εμφάνιση των παραγόντων που μελετά» (Cohen, Manion, & Morrison, 2008:515).

Φτιάχθηκε ένα έντυπο⁹ όπου υπήρχαν καταγεγραμμένοι οι τέσσερις βασικοί τομείς καθώς και οι επιμέρους που αντιστοιχούν στον κάθε ένα. Βαθμολογήθηκε το επίπεδο του κάθε μαθητή πριν και μετά το πείραμα. Αυτό βαθμολογήθηκε σε μία κλίμακα ιεράρχησης που αποτελούταν από:

πολύ χαμηλά, χαμηλά, μέτριο επίπεδο, υψηλά, πολύ υψηλά.

Οι τομείς καθώς και οι επιμέρους ήταν:

Σχολικός τομέας με επιμέρους τη μάθηση, την ακουστική του αντίληψη, τη σκέψη και την προσοχή.

Σωματικός τομέας με επιμέρους τις σωματικές λειτουργίες (κίνηση, αναπνοή) καθώς και τον οπτικοκινητικό συντονισμό.

Κοινωνικός τομέας με επιμέρους τομείς την κοινωνική συμπεριφορά, τον γραπτό λόγο, τον προφορικό, την εκφραστικότητα και αισθητική ανάπτυξη αλλά και την ηθική ανάπτυξη.

Τέλος στον ψυχολογικός τομέας δίνοντας έμφαση στην συναισθηματική ανάπτυξη, δημιουργικότητα, ανοχή, υπομονή και συνεργασία.

7.4. Δείγμα – Συμμετέχοντες

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σε ένα Γυμνάσιο της νοτίου Ελλάδας στην περιοχή της Πελοποννήσου. Στην έρευνα έλαβαν μέρος 2 τμήματα ένταξης της Β Γυμνασίου. Όλοι οι μαθητές ήταν 13,5 με 14 ετών και έχουν διάγνωση από το ΚΕΔΔΥ (Κέντρο Διάγνωσης Διαφοροδιάγνωσης και Υποστήριξης).

Το πρώτο τμήμα (B1) αποτελούνταν από 6 αγόρια. 4 με δυσλεξία, 1 με ψυχολογικά προβλήματα και 1 με υπερκινητικότητα.

Το δεύτερο τμήμα (B2) αποτελούνταν από 3 αγόρια και 2 κορίτσια. Το ένα αγόρι είχε δυσλεξία, το άλλο δυσλεξία/δυσγραφία και το τρίτο συναισθηματική

⁹ Παράρτημα 2

ανωριμότητα με προβλήματα έκφρασης προφορικού λόγου. Επίσης είχε πρόβλημα και στα νεφρά του. Τα δύο κορίτσια είχαν ήπιες μαθησιακές δυσκολίες.

7.5. ΡΟΗ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ

Τα δύο μοντέλα μάθησης (Mozart και Lozanov) που επιλέχθηκαν για να πραγματοποιηθεί το πείραμα έχουν ως βάση τους τη μουσική. Αυτό δεν ήταν τυχαίο. Η μουσική στο χώρο της Ειδικής Παιδαγωγικής λειτουργεί ως μέσο για να καταφέρουν να εκπληρωθούν εκπαιδευτικοί στόχοι, οι οποίοι εντοπίζονται έξω από το χώρο της μουσικής. Οι τέσσερις τομείς που φαίνεται η επίδραση της μουσικής να επιδρά είναι ο σχολικός τομέας, ο σωματικός, ο κοινωνικός αλλά και ο ψυχολογικός τομέας. Οπότε και εμείς που θέλαμε να δούμε διαφορές στη μάθησή του καταλήξαμε στα συγκεκριμένα μοντέλα.

Στο πρώτο τμήμα B1 έγινε το πείραμα με το ειδικό μοντέλο μάθησης Lozanov.

Στο δεύτερο τμήμα B2 έγινε με το ειδικό μοντέλο μάθησης Mozart.

Και τα δύο πειράματα πραγματοποιήθηκαν στο μάθημα των φιλολογικών.

i) Τμήμα B1

Επειδή το τμήμα B1 είχε πιο δύσκολο μαθητικό δυναμικό αποφασίστηκε να γίνει το πείραμα με τη μέθοδο Lozanov.

Το πείραμα έγινε έχοντας ως πρότυπο τη μέθοδο Lozanov αλλά λίγο διαφοροποιημένο. Δηλαδή δεν ειπώθηκε στους μαθητές να ακούσουν το βράδυ στο σπίτι τους την συγκεκριμένη μουσική για να υπάρξουν τα αποτελέσματα που λέει η μέθοδος. Αυτό έγινε γιατί δεν μπορούσε να ελεγχθεί αν θα το έκαναν οι μαθητές και αν θα έλεγαν την αλήθεια ότι το έκαναν ή όχι.

Το πείραμα είχε και τα τρία στάδια:

1ο. Στάδιο χαλάρωσης

Το στάδιο αυτό βρίσκεται πριν καν ξεκινήσει το μάθημα.

Οι μαθητές πρέπει να κλείσουν τα μάτια να χαλαρώσουν ακούγοντας για 3 λεπτά μουσική.

Η μουσική που επιλέχθηκε ήταν μπαρόκ με tempo Lento. Το Lento έχει από 52-68 χτύπους το λεπτό. Η συγκεκριμένη μουσική επιλέχθηκε για να ενεργοποιηθούν τα

κύματα άλφα του εγκεφάλου. Σ αυτή την κατάσταση ο εγκέφαλος είναι σε εξαιρετικά δεκτική θέση για την απορρόφηση νέων πληροφοριών.

Συγκεκριμένα επιλέχτηκε μία σύνθεση του Vivaldi ένα κοντσέρτο για φαγκότο σε Σολ μείζονα (Vivaldi: Bassoon Concerto, RV 493 in G major).

2ο. Ενεργητική συναυλία

Η ενεργητική συναυλία βρίσκεται στο στάδιο του μαθήματος. Εδώ όση ώρα παραδιδόταν το καινούριο μάθημα η μουσική ακουγόταν ως χαλί. Μετά θα σταματούσε. Οι μαθητές επαναλαμβάνουν το καινούριο μάθημα στο ρυθμό της μουσικής.

Εδώ η μουσική θα πρέπει να είναι μετρίως δυνατή, έντονα δραματική και να δίνει μία ώθηση.

Επιλέχτηκε ένα κοντσέρτο για βιολί του Haydn (Haydn Violin Concerto No 1 C major).

3ο. Παθητική συναυλία

Η μουσική θα ακουστεί για 3 λεπτά πριν από το τέλος του μαθήματος.

Σ αυτό το τελευταίο στάδιο οι μαθητές κλείνουν τα μάτια χαλαρώνουν σκεφτόμενοι το θέμα του μαθήματος που διδάχθηκαν πριν από λίγο.

Η μουσική θα πρέπει να είναι μαρρόκ σε αργό ρυθμό 60 παλμούς ανά λεπτό. Αυτό βοηθάει στη μεταφορά των πληροφοριών στη μακροπρόθεσμη μνήμη.

Έτσι επιλέχθηκε ένα προλούδιο και φούγκα του Johann Sebastian Bach (Prelude and Fugue in G minor).

i) Τμήμα Β2

Στο τμήμα αυτό ακούστηκε μουσική του Mozart.

Το μουσικό κομμάτι που επιλέχθηκε ήταν η συμφωνία νούμερο 40 (Mozart - Symphony No. 40 in G minor, K. 550).

Η μουσική θα ακουστεί για 5 λεπτά πριν να ξεκινήσει το μάθημα.

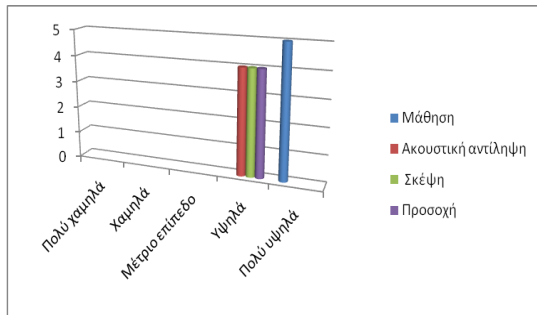
Οι μαθητές θα κάτσουν άνετα και θα κλείσουν τα μάτια. Θα χαλαρώσουν όση ώρα ακούγεται η μουσική. Μετά το πέρας των 5 λεπτών η μουσική θα σταματήσει και θα γίνει κανονικά το μάθημα.

7.6. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

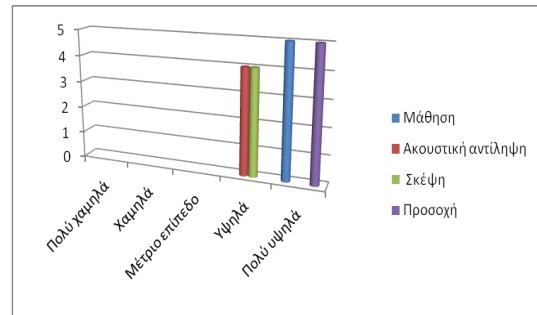
Τμήμα Β1 – μέθοδος Lozanov Περίπτωση 1: μαθητής με δυσλεξία

Σχολικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

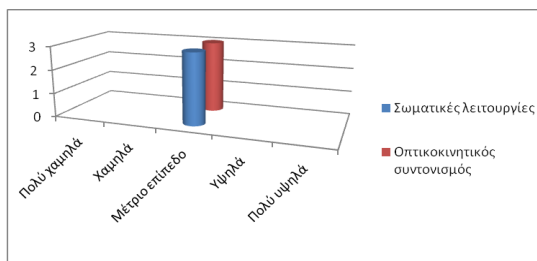

Μετά το πείραμα

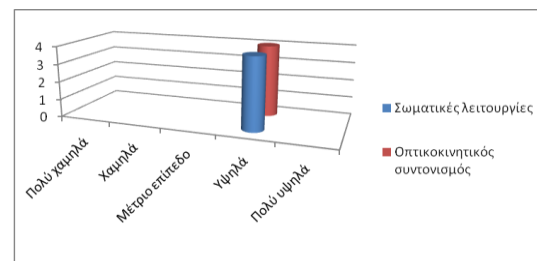

Σωματικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

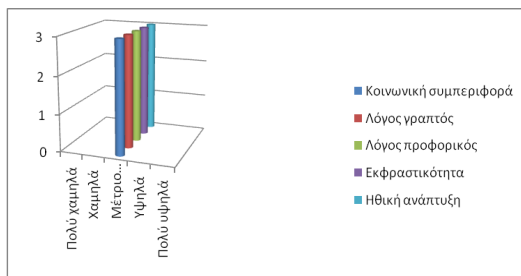

Μετά το πείραμα

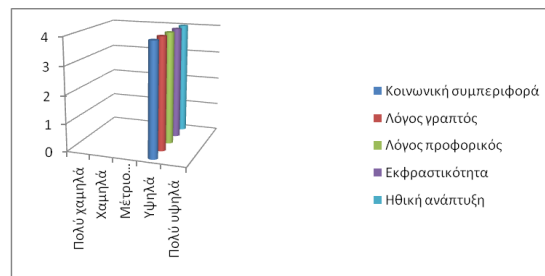

Κοινωνικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

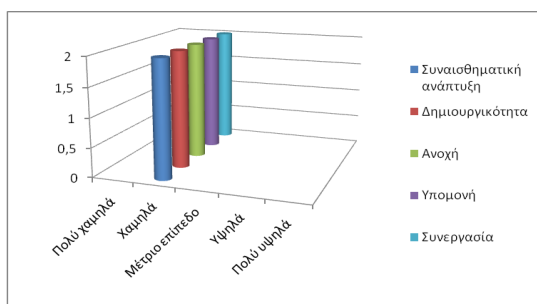

Μετά το πείραμα

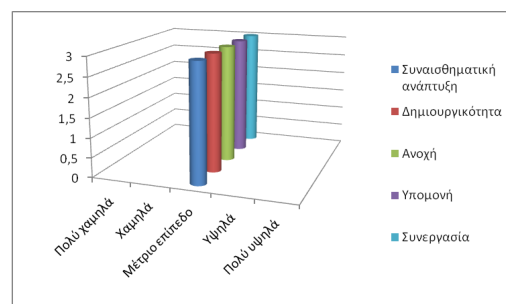

Ψυχολογικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

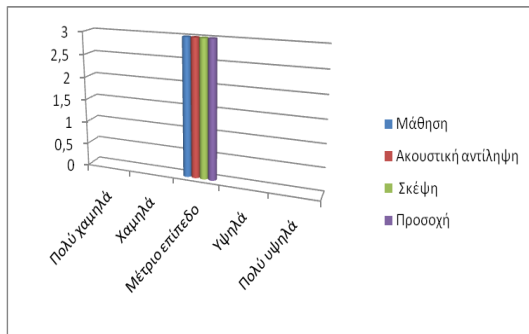
Μετά το πείραμα

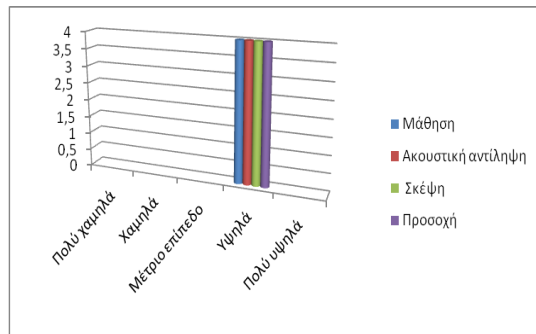
Περίπτωση 2: μαθητής με δυσλεξία

Σχολικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

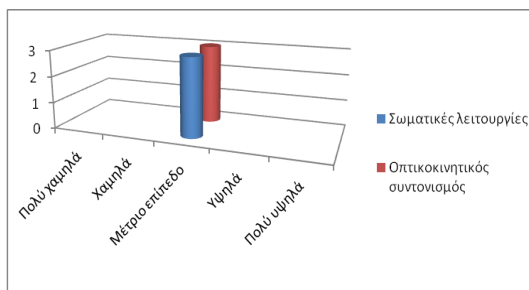

Μετά το πείραμα

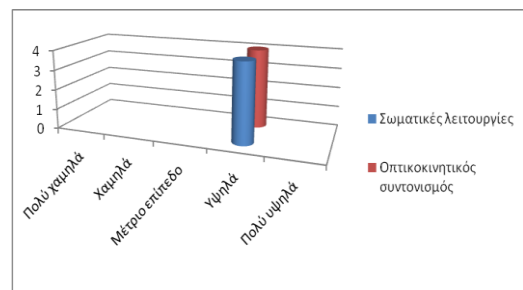

Σωματικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

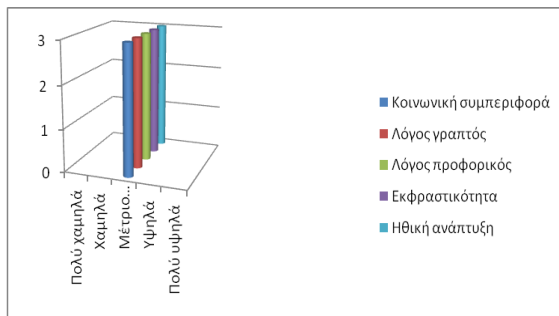

Μετά το πείραμα

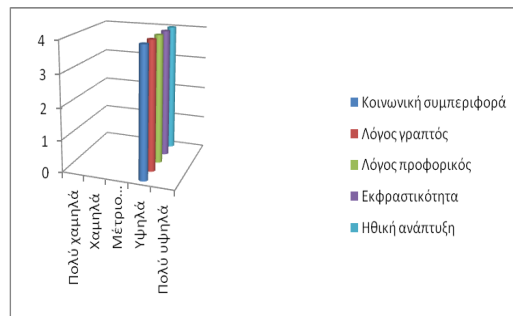

Κοινωνικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

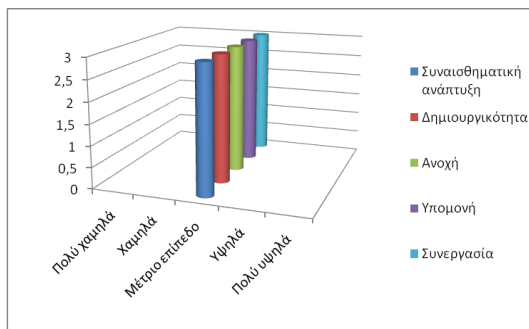

Μετά το πείραμα

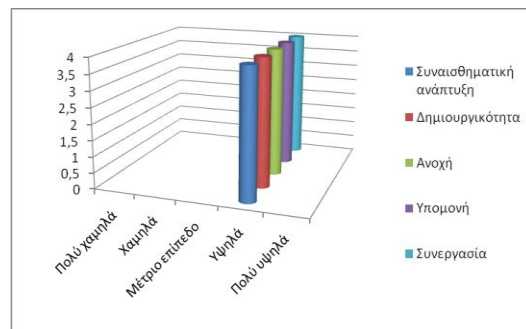

Ψυχολογικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

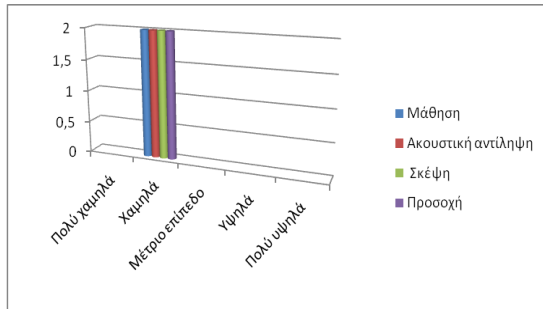
Μετά το πείραμα

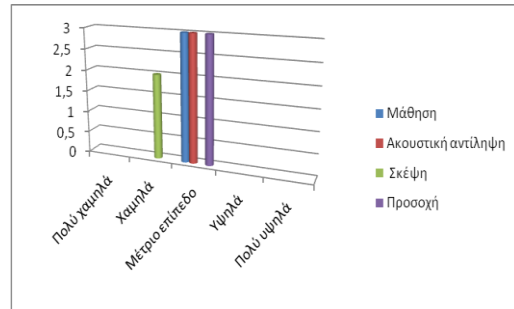
Περίπτωση 3: μαθητής με ψυχολογικά προβλήματα

Σχολικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

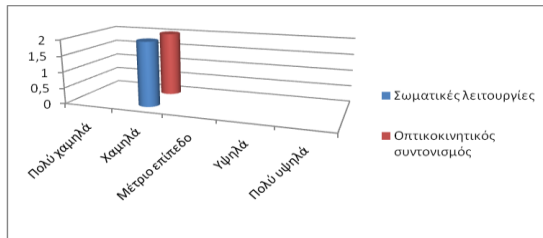

Μετά το πείραμα

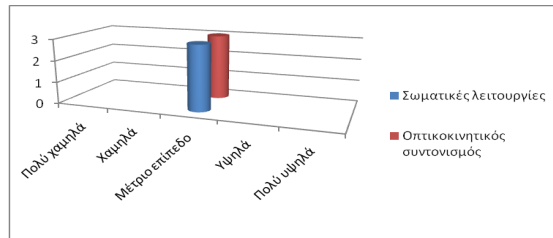

Σωματικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

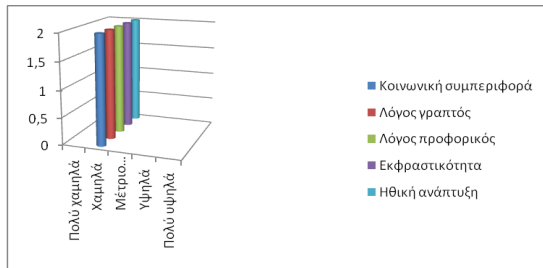

Μετά το πείραμα

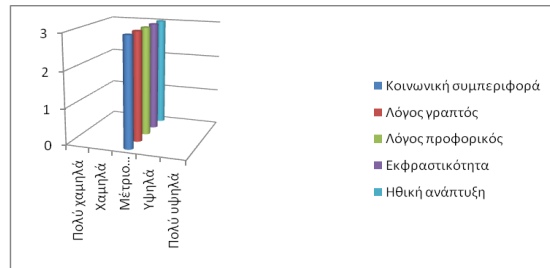

Κοινωνικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

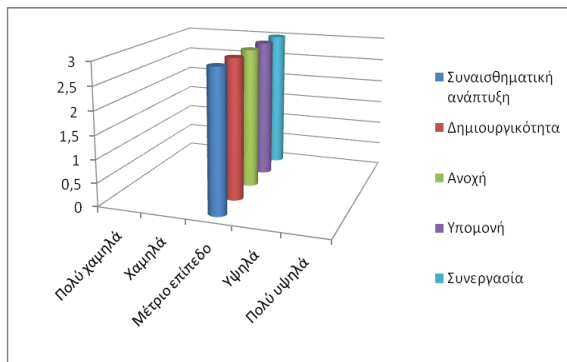

Μετά το πείραμα

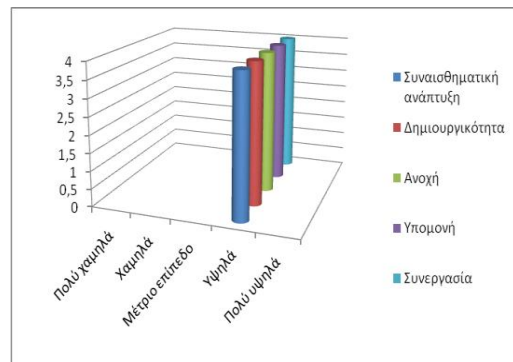

Ψυχολογικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

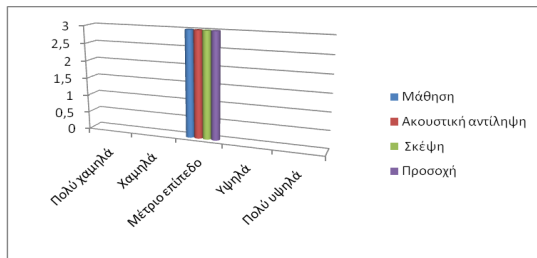
Μετά το πείραμα

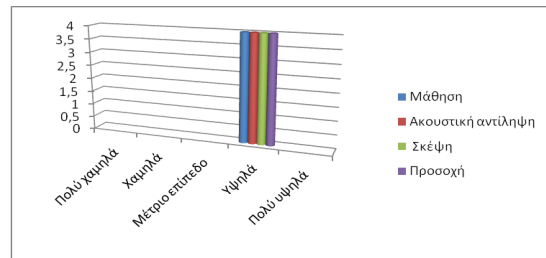
Περίπτωση 4: μαθητής με υπερκινητικότητα

Σχολικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

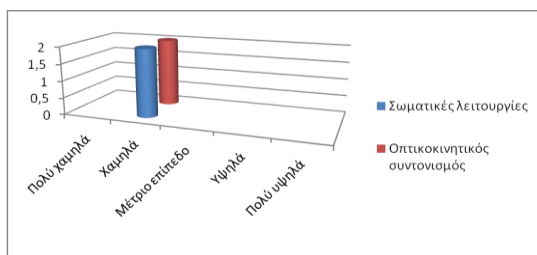

Μετά το πείραμα

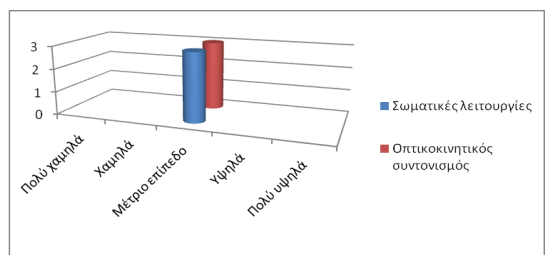

Σωματικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

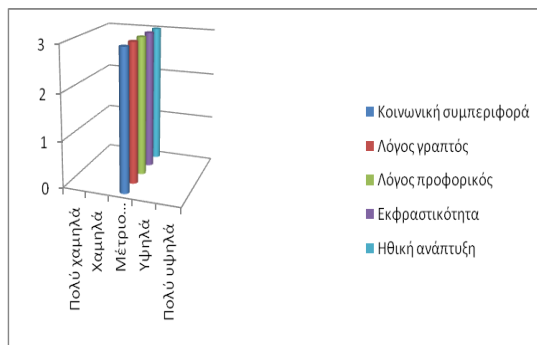

Μετά το πείραμα

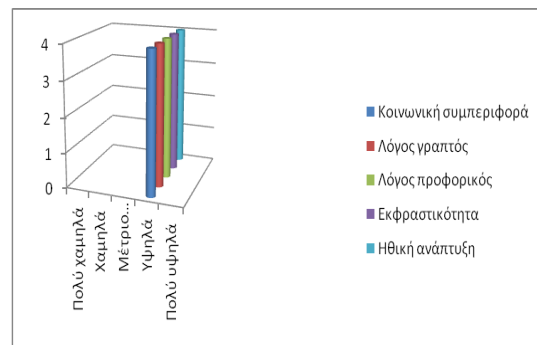

Κοινωνικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

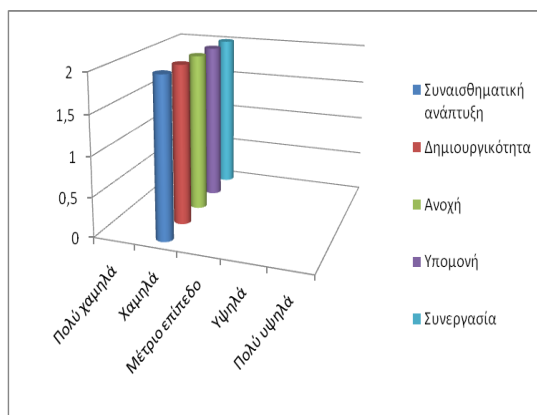

Μετά το πείραμα

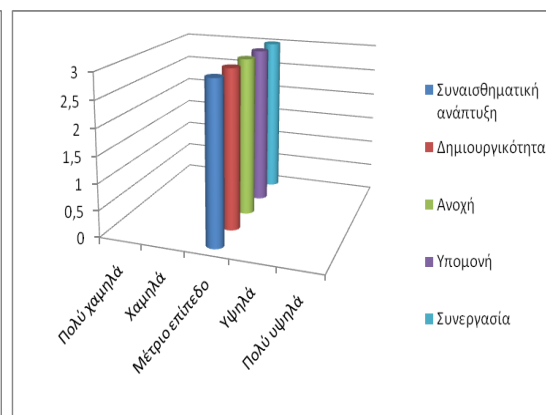

Ψυχολογικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

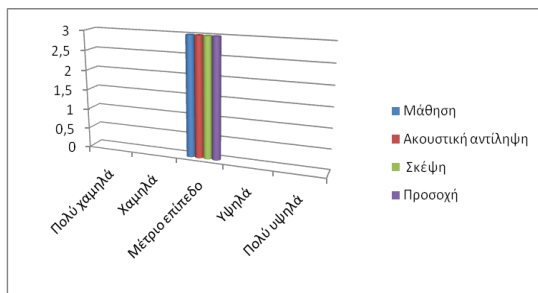
Μετά το πείραμα

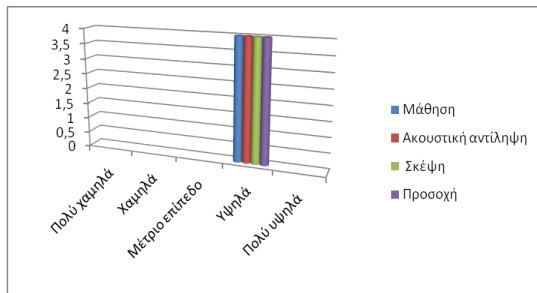
Περίπτωση 5: μαθητής με δυσλεξία

Σχολικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

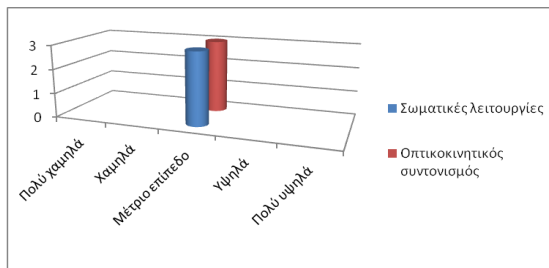

Μετά το πείραμα

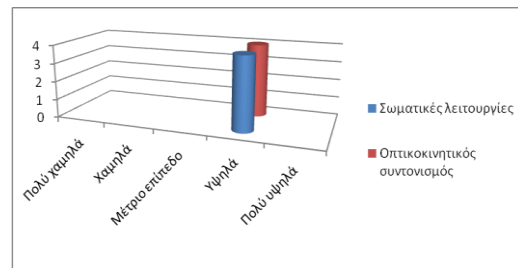

Σωματικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

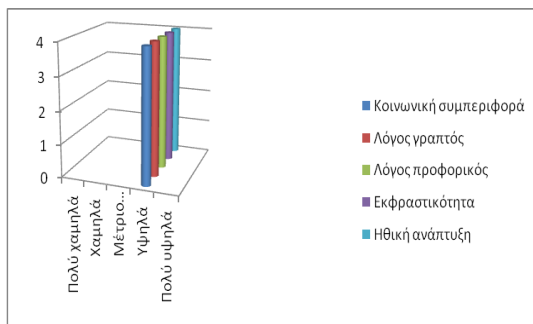

Μετά το πείραμα

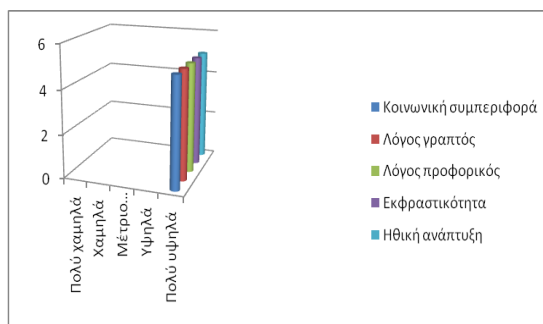

Κοινωνικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

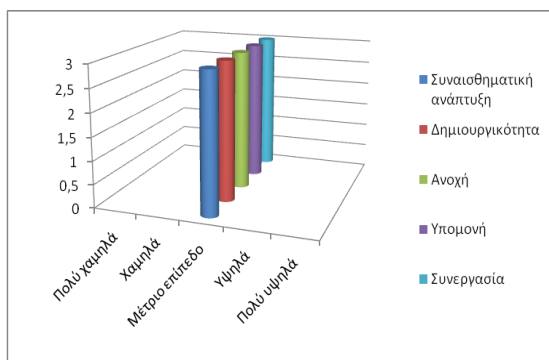

Μετά το πείραμα

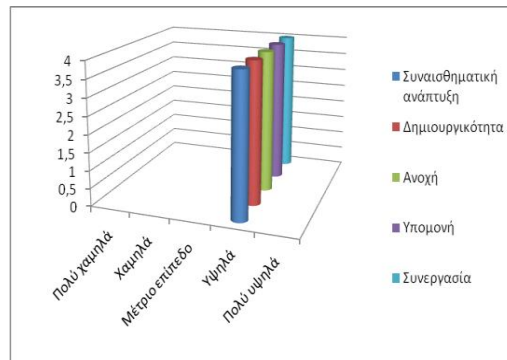

Ψυχολογικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

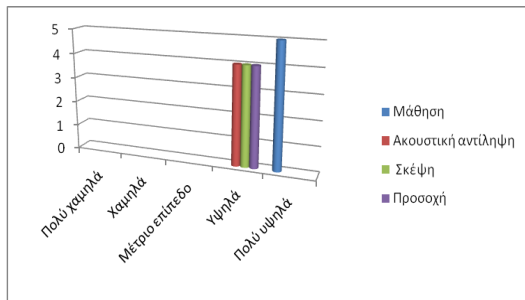
Μετά το πείραμα

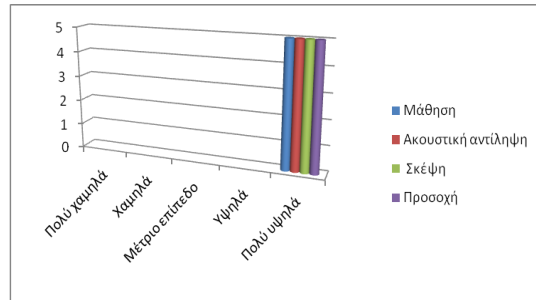
Περίπτωση 6: μαθητής με δυσλεξία

Σχολικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

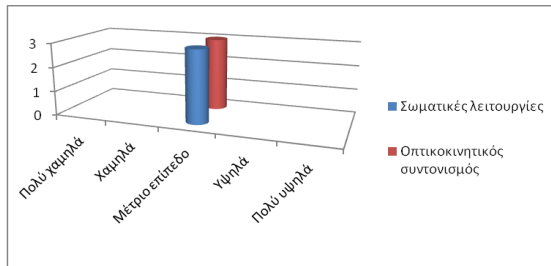

Μετά το πείραμα

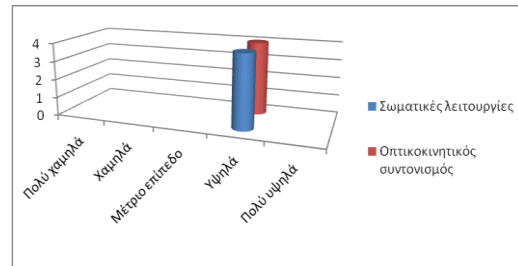

Σωματικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

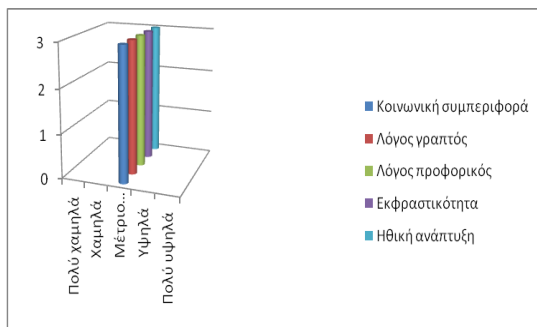

Μετά το πείραμα

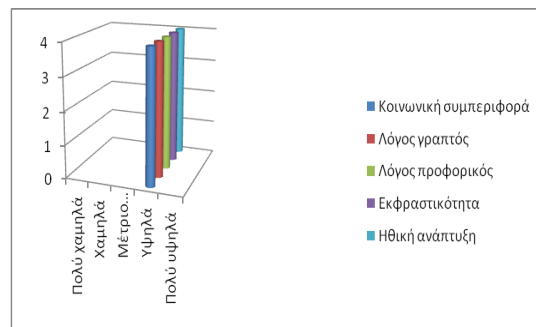

Κοινωνικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

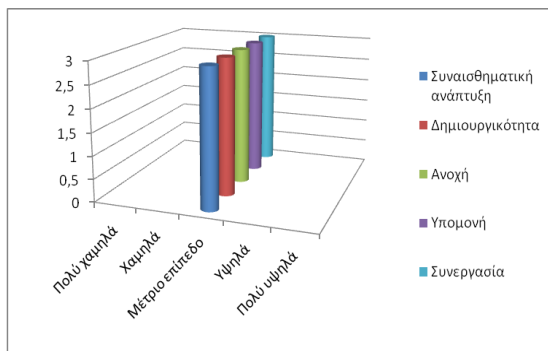

Μετά το πείραμα

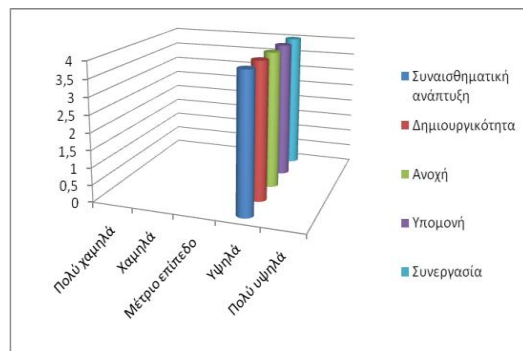

Ψυχολογικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

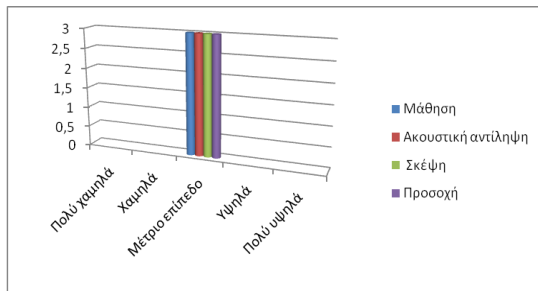
Μετά το πείραμα

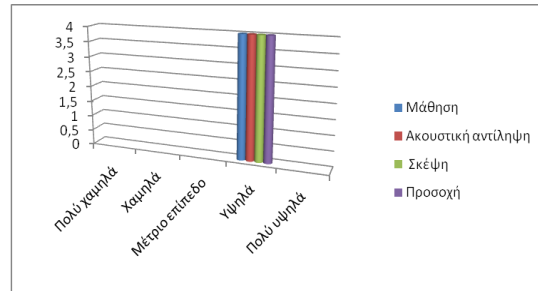
Τμήμα Β2 – μέθοδος Mozart Περίπτωση 1: μαθητής με δυσλεξία

Σχολικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

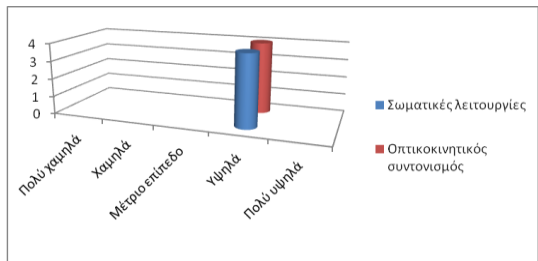

Μετά το πείραμα

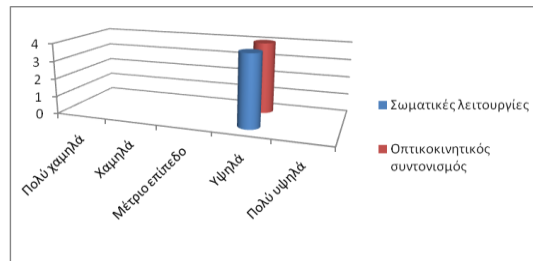

Σωματικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

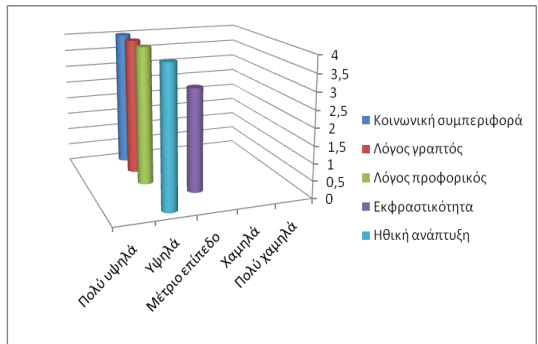

Μετά το πείραμα

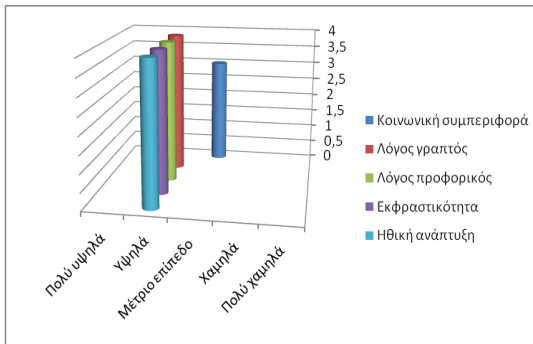

Κοινωνικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

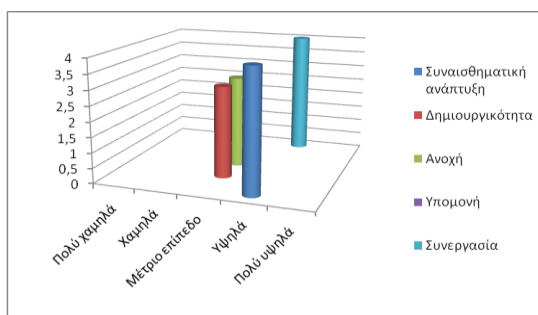

Μετά το πείραμα

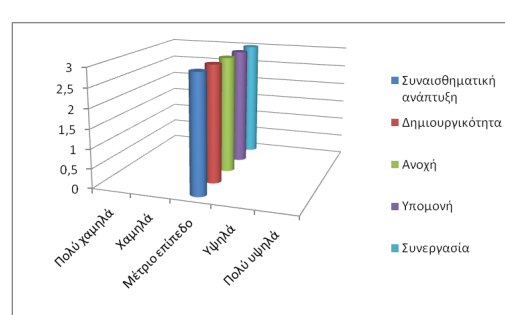

Ψυχολογικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

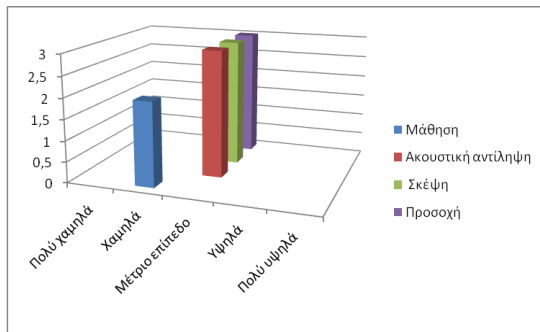
Μετά το πείραμα

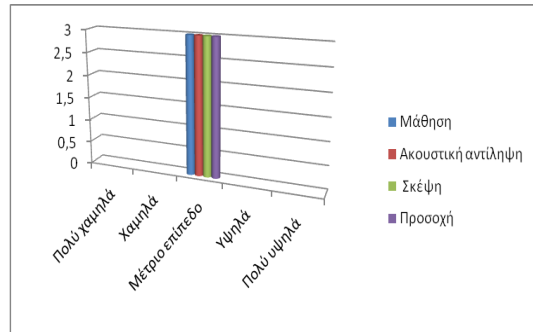
Περίπτωση 2: μαθήτρια με ήπιες μαθησιακές δυσκολίες

Σχολικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

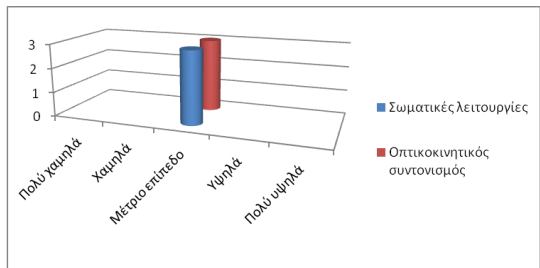

Μετά το πείραμα

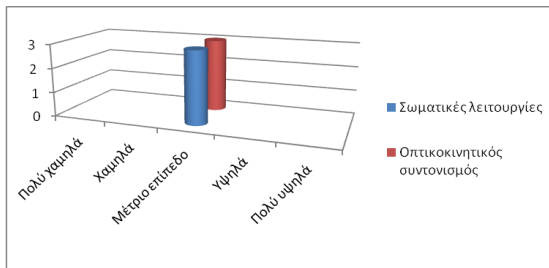

Σωματικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

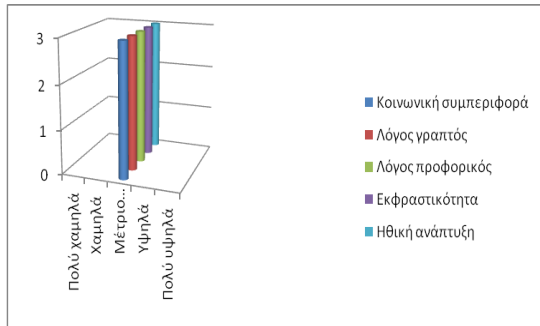

Μετά το πείραμα

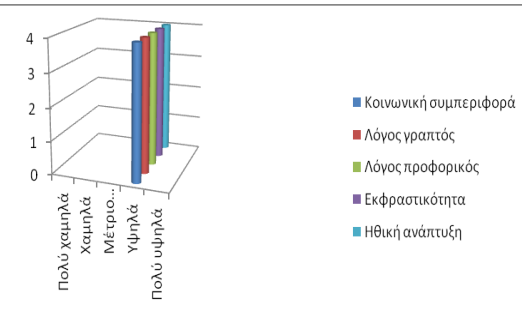

Κοινωνικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

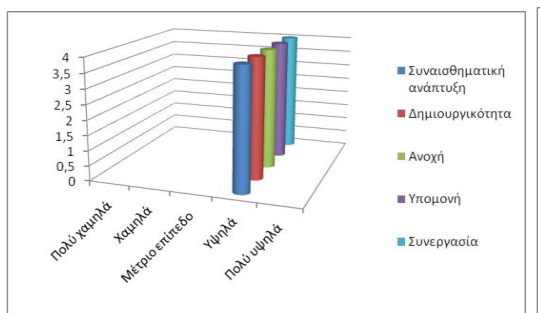

Μετά το πείραμα

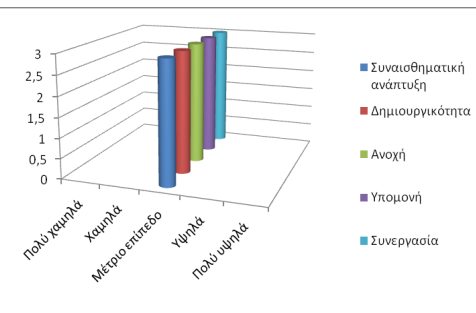

Ψυχολογικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

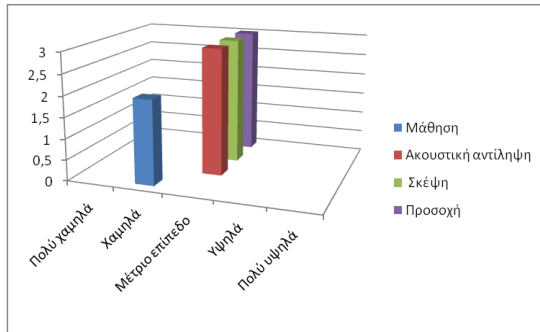
Μετά το πείραμα

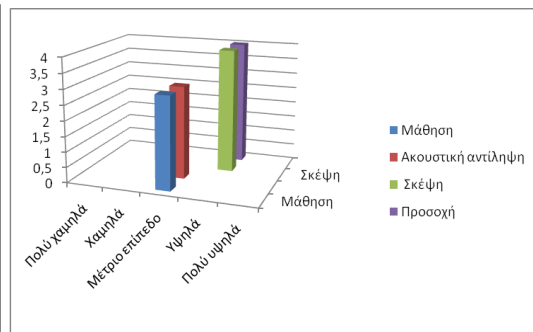
Περίπτωση 3: μαθήτρια με ήπιες μαθησιακές δυσκολίες

Σχολικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

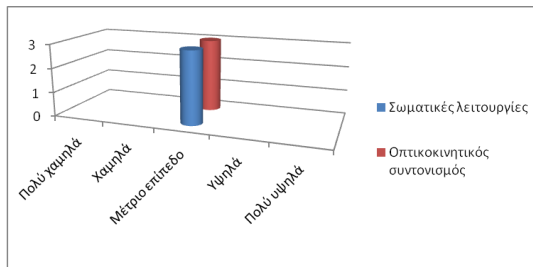

Μετά το πείραμα

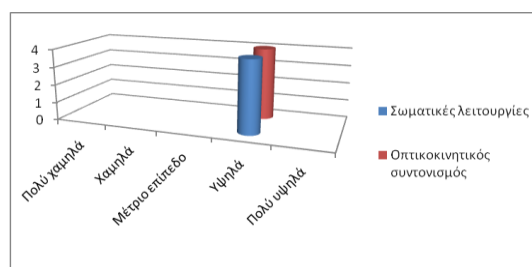

Σωματικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

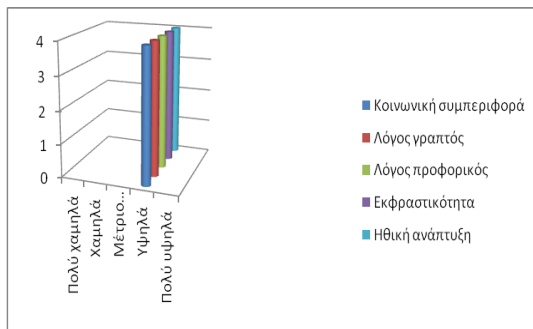

Μετά το πείραμα

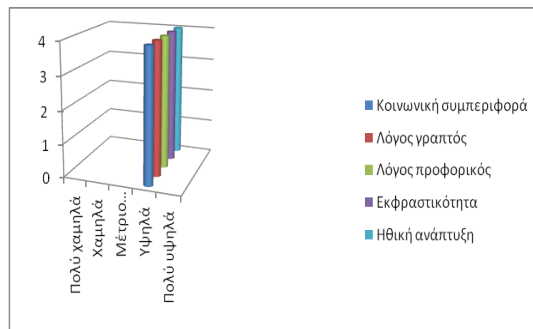

Κοινωνικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

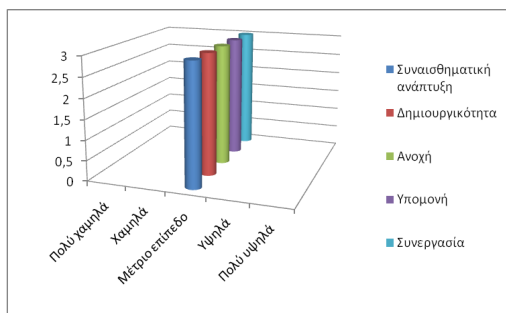

Μετά το πείραμα

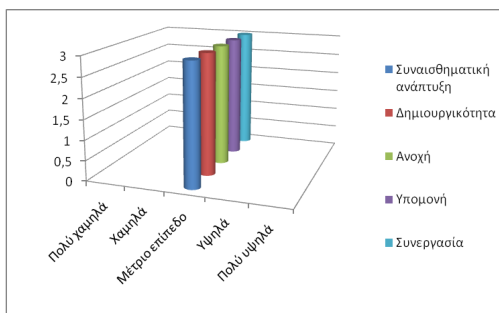

Ψυχολογικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

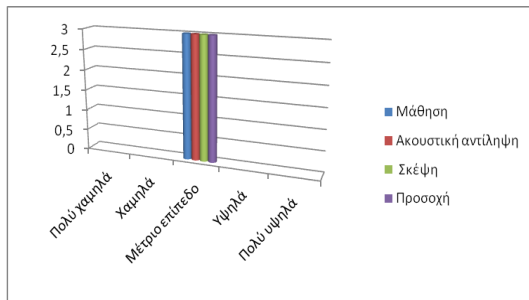
Μετά το πείραμα

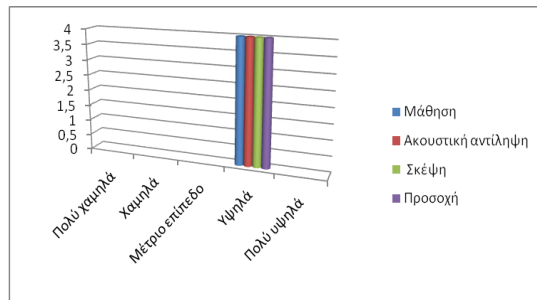
Περίπτωση 4: μαθητής με δυσλεξία/δυσγραφία

Σχολικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

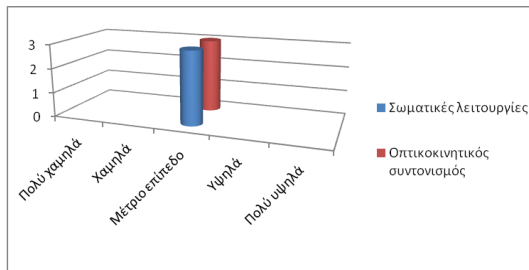

Μετά το πείραμα

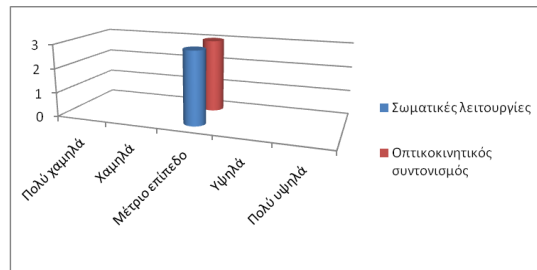

Σωματικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

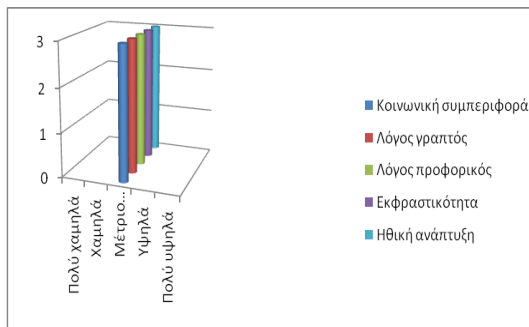

Μετά το πείραμα

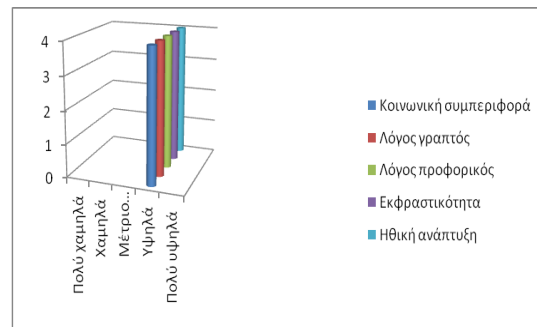

Κοινωνικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

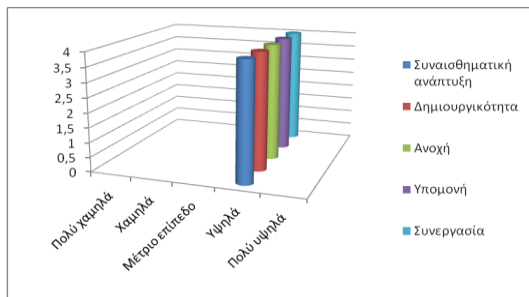

Μετά το πείραμα

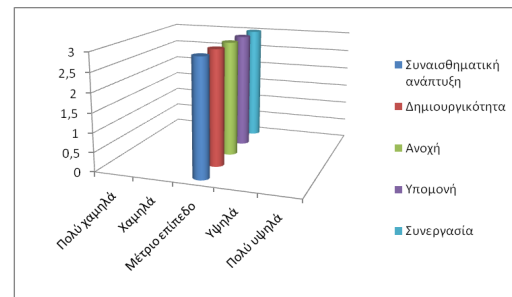

Ψυχολογικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

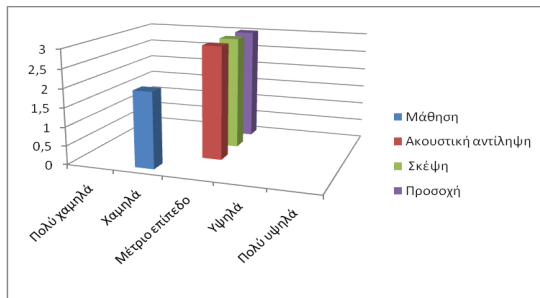
Μετά το πείραμα

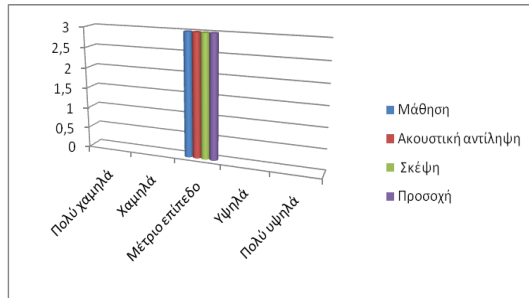
Περίπτωση 5: μαθητής με συναισθηματική ανωριμότητα

Σχολικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

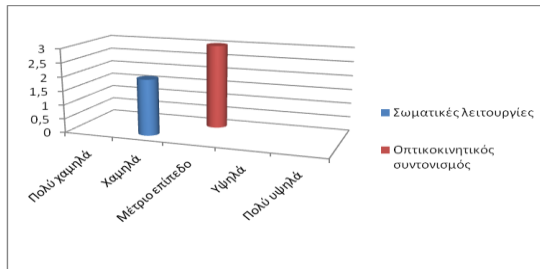

Μετά το πείραμα

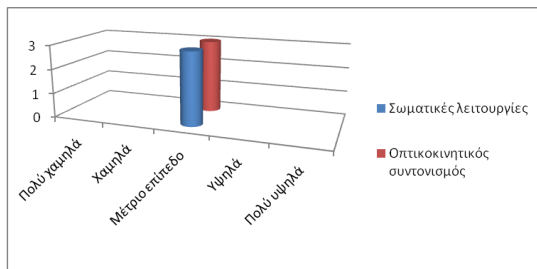

Σωματικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

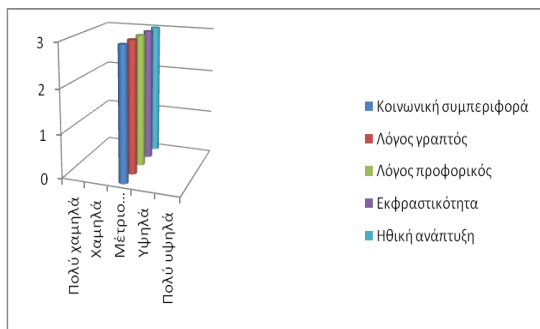

Μετά το πείραμα

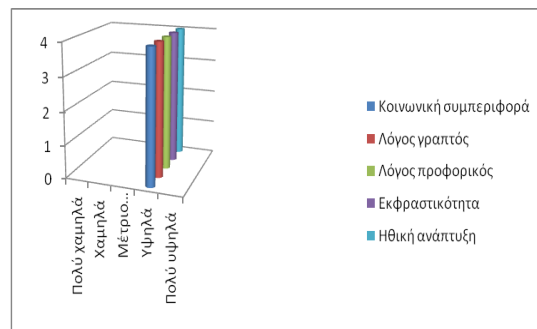

Κοινωνικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

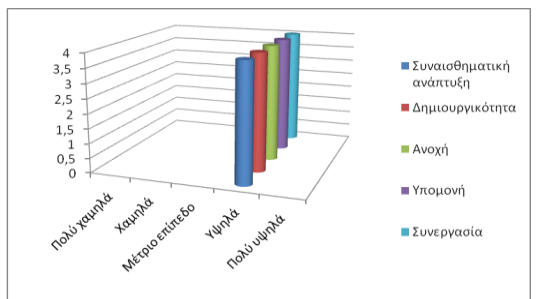

Μετά το πείραμα

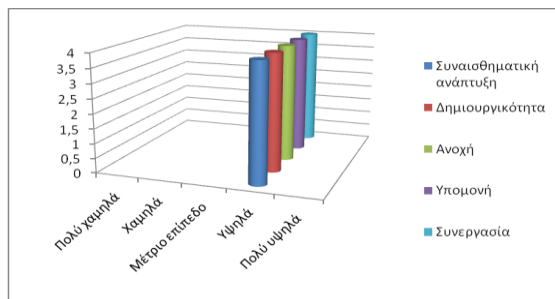

Ψυχολογικός τομέας:

Πριν από το πείραμα

Μετά το πείραμα

8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ

Από τα αποτελέσματα της έρευνας διαπιστώθηκε πως οτιδήποτε είδος μουσικής ακρόασης και να δεχτούν οι μαθητές θα επιφέρει βελτίωση στην μάθησή του.

Συγκεκριμένα στη μέθοδο Lozanov τα αποτελέσματα έδειξαν βελτίωση σε όλους τους. Όλοι οι μαθητές βελτιώθηκαν ανεβαίνοντας ένα επίπεδο υψηλότερο από αυτό που βρισκόταν πριν να διεξαχθεί το πείραμα.

Ακούγοντας όμως μουσική του Mozart τα αποτελέσματα δεν έδειξαν το ίδιο με τη μέθοδο Lozanov. Εδώ υπήρξαν διακυμάνσεις.

Στη μουσική του Mozart οι μαθητές έδειξαν σε γενικές γραμμές να έχουν μικρή άνοδο σε επόμενο επίπεδο.

Συγκεκριμένα στον ψυχολογικό τομέα 3 από τους 5 παρέμειναν στο επίπεδο που βρισκόταν πριν να πραγματοποιηθεί το πείραμα. Ο ένας ανέβηκε ένα επίπεδο, ενώ ο άλλος ανέβηκε επίσης ένα επίπεδο αλλά μόνο σε έναν τομέα από τους δύο. Μόνο στον οπτικοκινητικό συντονισμό.

Εδώ όμως υπήρξαν και 2 μαθητές με πτώση ενός επιπέδου απ αυτό που βρισκόταν, στον ψυχολογικό τομέα. Η μία είναι μαθήτρια με ήπιες μαθησιακές δυσκολίες και ο δεύτερος μαθητής με δυσλεξία/δυσγραφία.

Συνοψίζοντας και τα δύο ειδικά μοντέλα μάθησης και του Lozanov αλλά του Mozart φέρνουν θετικά αποτελέσματα τόσο στη μάθηση όσο και γενικότερα στη ζωή των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

9. ANTI ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Δεν πρέπει να ξεχνάμε πως σήμερα στα σχολεία οι μαθητές προέρχονται από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα. Επίσης έχουν διαφορετικό μαθησιακό προφίλ καθώς και διαφορετικά επίπεδα συναισθηματικής και κοινωνικής ωριμότητας. Έχουν διαφορετικά ενδιαφέροντα. Η ακαδημαϊκή τους ετοιμότητα διαφέρει σε κάθε γνωστικό αντικείμενο. Μπορεί να έχουν αναπτυγμένες δεξιότητες και βαθμό κατανόησης. Μπορεί επίσης να έχουν μαθησιακές δυσκολίες, οι οποίες φέρνουν δυσκολίες σ όλη τους τη ζωή. Ακόμα μπορεί να έχουν αναπηρίες ήταν εμφανείς είτε όχι. Επιπροσθέτως δεν πρέπει να ξεχνάτε και το μεγάλο άγχος που μπορεί να κουβαλάνε πολλοί μαθητές στο χώρο του σχολείου, το οποίο να προέρχεται από την οικογένεια τους.

Έτσι για να καταφέρει όλα αυτά να τα εξισορροπήσει ένας εκπαιδευτικός, ίσως το κλειδί να είναι η διαφοροποιημένη διδασκαλία. Μέσα από προσαρμοσμένα ειδικά μοντέλα μάθησης να καταφέρει «ο μαθητής να μάθει».

Σχετικά ο Ε. Παπανούτσος παρατηρεί:

«Κατάλαβέ το καλά, και κλείσε αυτή την αλήθεια μέσα στην ψυχή σου, ότι η διδασκαλία ανήκει στην κατηγορία των πνευματικών έργων όπου το καλό αποτέλεσμα, είναι προϊόν έμπνευσης και δημιουργικού οίστρου. Με μια λέξη είναι δημιουργία. Και ο άξιος δάσκαλος: δημιουργός. Αυτό πρέπει να σκέπτεσαι όταν αρχίζεις όχι μόνο μια σειρά μαθημάτων, αλλά και το κάθε μάθημα, κάθε ώρα διδασκαλίας. Δεν θα εργαστείς επάνω σε γνωστές και πολυμεταχειρισμένες, στερεότυπες φόρμες και φόρμουλες(όπως ο τεχνίτης) στα «βάνουσα» έργα, αλλά θα δημιουργείς πάντα κάτι νέο και πρωτότυπο, κάτι που δεν είχε, δεν μπορούσε να έχει γίνει ως τώρα(όπως ο αληθινός ποιητής στα «ευγενή» έργα του πνεύματος)».¹⁰

¹⁰ Τριλιανός Θανάσης, “Μεθοδολογία της Διδασκαλίας”, Τόμος Α’: Καινοτόμες Προσεγγίσεις στη Διδακτική Πράξη, Αθήνα 1998

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Ανδρούτσος, Π. (2012). *Μέθοδοι Διδασκαλίας της Μουσικής*. Αθήνα: Orpheus.

Αριστοτέλης. (n.d.). *Πολιτικά - Ειδικότερα για την ανάγκη διδασκαλίας της μουσικής 1339a11-1340b19*. Ανάκτηση Απρίλιος 25, 2015, από Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα: http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?t=53&m=1

Γεωργιάδη, Ε. (2007, Απρίλιος - Ιούνιος). Οι ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ. *Το Βήμα του Ασκληπιού*, 6 (2).

Γιαννούλη, Β., Τσολάκη, Μ., & Καργόπουλος, Φ. (2010, Ιαν - Μάρτ.). Η επίδραση της μουσικής των Mozart και Beethoven σε έργα αντίστροφης μνημονικής ανάκλησης. *Ψυχιατρική*, 21 (1), σσ. 60-67.

Ελληνική Νοηματική Γλώσσα. (2001). Ανάκτηση Μάιος 9, 2015, από Κέντρο Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας: <http://www.keng.gr/%CF%84%CE%BF-%CE%BA%CE%B5%CE%BD%CE%B3-2/%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BD%CE%BF%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B3%CE%BB%CF%8E%CF%83%CF%83%CE%B1.html>

Καρτασίδου, Λ. (2009). Η φύση και η δομή του μαθήματος Μουσικής για άτομα με ειδικές ανάγκες. Στο Ξ. Παπαπαναγιώτου, *Ζητήματα Μουσικής Παιδαγωγικής* (σσ. 345-368). Θεσσαλονίκη: Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση (Ε.Ε.Μ.Ε.).

Καρτασίδου, Λ. (2004). *Μουσική εκπαίδευση στην ειδική παιδαγωγική*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Κενίγκ, Β. (2010). *Η ζωή των παιδιών στην Αρχαία Ελλάδα*. (Γ. Ράπτης, Μεταφρ.) Αθήνα: Μεταίχμιο.

Λυμπέρης, Λ. Ν. (2013, Ιούλιος - Δεκέμβριος). Η εκπαίδευση στα Βυζαντινά χρόνια. Ο συνδετικός κρίκος του αρχαίου με το νεότερο Ελληνισμό. *Τα Εκπαιδευτικά*, σσ. 131-142.

Νόμος 3699. (2008). Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρίες ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. *ΦΕΚ 199/Α'*.

- Νόμος 4067. (2012, Απρίλιος 9). Νέος Οικοδομικός Κανονισμός. *ΦΕΚ 79* .
- Νόμος 2101. (1992). Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού.
- Παπαδοπούλου, Ζ. (2003). Μουσική και ψυχωσωματική αγωγή στην Αρχαία Ελλάδα. Στο Θ. Δρίτσας, *ΜΟΥΣΙΚΟΚΙΝΗΤΙΚΑ ΔΡΩΜΕΝΑ ΩΣ ΜΕΣΟΝ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ* (σσ. 75- 87). Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (ΕΙΕ).
- Πλάτων. (n.d.). *Πολιτεία - Η παιδαγωγική σημασία της μουσικής για την αρμονική πνευματική καλλιέργεια των φυλάκων 401b-403c*. Ανάκτηση Απρίλιος 25, 2015, από Πύλη για την Ελληνική γλώσσα: http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?t=527
- Πλάτων. (n.d.). *Πρωταγόρας 324d-328d*. Ανάκτηση Απρίλιος 25, 2015, από Πύλη για την Ελληνική γλώσσα: http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?t=542
- Πλούταρχος. (2012). *Παράλληλοι Βίοι Λυκούργος - Νούμας*. (Γ. Ράπτης, Μεταφρ.) Αθήνα: Ζήτρος.
- Τριχάκη, Κ. (2015). Διδακτική της Μουσικής: ο Ρόλος των Μουσικοπαιδαγωγικών Μεθόδων και Προσεγγίσεων. Στο Κ. Μ. Επαγγέλματος, *Παιδαγωγική & Διδακτική Επάρκεια Συλλογή Κειμένων* (σσ. 277- 291). Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης - Π. Τ. Δ. Ε. - ΚΕΜΕΙΕΔΕ.
- Τσιναρέλης, Γ. (2013). *Προσαρμοσμένη Εκπαίδευση*. Αθήνα: Κ.
- Τσίρης, Γ. (2006). Μουσικός Αυτοσχεδιασμός και ειδική αγωγή. Στο Λ. Καρτασίδου, & Λ. Στάμου, *Μουσική παιδαγωγική. Μουσική εκπαίδευση στην ειδική αγωγή. Μουσικοθεραπεία*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- ΥΠΕΠΘ & Π.Ι. (2004). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών & Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Ε.Ε.Ε.Ε.Κ*. Αθήνα: Υπουργείο Παιδεία και Θρησκευμάτων και Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Χιουρέα, Ρ. (2007 [4-6 Μαΐου]). Η Ανάγνωση με το Σύστημα Braille. "*Σχολείο Ίσο για παιδιά Άνισα*". Αθήνα: 4ο Πανελλήνιο Συνέδριο του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης.
- Χρηστάκης, Κ. (2011). *Η Εκπαίδευση των παιδιών με δυσκολίες*. Ζεφύρι: Διάδραση.

Χρυσοστόμου, Σ. (2005). *Η Μουσική στην Εκπαίδευση*. Αθήνα: Παπαργηγόριου - Νάκας.

Ξενόγλωσση

Adamek, M. A., & Darrow, A. A. (2010). *Music in Special Education*. Silver Spring, MD: American Music Therapy Association.

Athanasio, G., Cartocci, G., Covelli, E., Ambrosetti, E., Martinelli, V., Zaccone, M., και συν. (2015, Jun). The Mozart effect in patients suffering from tinnitus. *Acta Otolaryngol* , 50, σσ. 18-22.

Beatriz Becerra Vera and Rosa Muñoz Luna. (2013). Teaching English through music: A proposal of multimodal learning activities for primary school children. *Encuentro* , 22, σσ. 61-28.

Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: METAIXMIO.

Coppola, G., Toro, A., Operto, F., Ferrarioli, G., Pisano, S., Viggiano, A., και συν. (2015, Jun). Mozart's music in children with drug-refractory epileptic encephalopathies. *Epilepsy & Behavior* , 50, σσ. 18-22.

Definition of Dyslexia. (2002). Ανάκτηση 5 10, 2015, από International Dyslexia Association: www.interdys.org/Fact

Definition of Dyslexia. (2008). Ανάκτηση 5 10, 2015, από Eunice Kennedy Shriver National Institute of Child Health and Human Development: <http://www.nichd.nih.gov/pages/search.aspx?query=Definition%20of%20Dyslexia>

Dryden, G., & Vos, J. (2000). *Η επανάσταση της μάθησης*. Αθήνα: Αλκυών.

European Agency for Special Needs and Inclusive Education. (2014). *Five Key Messages for Inclusive Education. Putting Theory into Practice*. . Odense,Denmark: European Agency for Special Needs and Inclusive Education .

Fang, E. R. (2009, January). *Music in the lives of two children with autism : a case study*. Ανάκτηση Μάϊος 16, 2015, από San Jose State University Master's Theses: http://scholarworks.sjsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4344&context=etd_theses

Fassbender, E., Richards, D., & Kavakli, M. (2006). Game engineering approach to the effect of music on learning in virtual-immersive environments. *International Conference on Game Research and Development* (σσ. 224-230). Perth, Western Australia: Murdoch University.

Gao, H., Chang, X., Ren, Z., Aickelin, U., & Wang, L. (2010). Can Background Baroque Music Help to Improve the. A. *Campilho and M. Kamel (Eds.)* , σσ. 378-387.

GÜÇLÜ, B., & AYHAN, M. S. (2015, March). Suggestopedia in Turkish language For Foreigners: Georgian in Practice: Georgia. *INTERNATIONAL JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH AND TECHNOLOGY (IJERT)* , 6 (1), σσ. 105-108.

Headington, C. (1997). *Ιστορία της Δυτικής Μουσικής* (Τόμ. Α). (Μ. Δραγούμης, Μεταφρ.) Αθήνα: Gutenberg.

Jausovec, N., Jausovec, K., & Gerlic, I. (2006, Dec). The influence of Mozart's music on brain activity in the process of learning. *Clinical Neurophysiology* , 117 (12), σσ. 2703-14.

Jones, A. (2010, Oct 19). Music and the Cognitive Process – Student Perceptions. *Polyglossia* , 19, σσ. 143-150.

Keidar, H. R., Mandel, D., Mimouni, F. B., & Lubetzky, R. (2014, Feb). Bach music in preterm infants: no 'Mozart effect' on resting energy expenditure. *Journal of Perinatology* , 34 (2), σσ. 153-5.

Kwon, M., Gang, M., & Oh, K. (2013, Dec). Effect of the Group Music Therapy on Brain Wave, Behavior, and Cognitive Function among Patients with Chronic Schizophrenia. *Asian Nursing Research* , 7 (4), σσ. 168-74.

Lozanov, G. (1978). *Suggestology and Outlines of Suggestopedya*,. New York: Gordon and Breach.

Lozanov, G., & Geteva, E. (1988). *The Foreign Language Teacher's Suggestopedia Manual*. New York: Gordon and Breach.

Lozanov, G. (2005). *SUGGESTOPAEDIA – DESUGGESTIVE TEACHING COMMUNICATIVE METHOD ON THE LEVEL OF THE HIDDEN RESERVES OF THE HUMAN MIND*. Vienna, Austria: International Centre for Desuggestology.

Lense, M. D., Gordon, R. L., Key, A. P., & Dykens, E. M. (2014, Apr). Neural correlates of cross-modal affective priming by music in Williams syndrome. *Social Cognitive and Affective Neuroscience* , 9 (4), σσ. 529-37.

Morgan, K. A., Harris, A. W., Luscombe, G., Tran, Y., Herkes, G., & Bartrop, R. W. (2010, Jul 30). The effect of music on brain wave functioning during an acute psychotic episode: a pilot study. *Psychiatry Research* , 178 (2), σσ. 446-8.

Nilsson, B. (2014). Performance and Participation: A Qualitative Study of Music Education Practices in Digitally-Based Musicking with Young People with Physical Impairments. *Approaches: Music Therapy & Special Music Education* , 1 (6), σσ. 19- 27.

Papoutsoglou, E. S., Karakatsouli, N., Psarrou, A., Apostolidou, S., Papoutsoglou, S. E., Batzina, A., και συν. (2015, Feb). Gilthead seabream (*Sparus aurata*) response to three music stimuli (Mozart--"Eine Kleine Nachtmusik," Anonymous--"Romanza," Bach--"Violin Concerto No. 1") and white noise under recirculating water conditions. *Fish Physiol Biochem* , 4 (1), σσ. 19-32.

Papoutsoglou, S. E., Karakatsouli, A., Papoutsoglou, E. S., & Tsopelakos, A. (2008, Sep 15). Effect of music stimulus on gilthead seabream *Sparus aurata* physiology under different light intensity in a re-circulating water system. *Journal of Fish Biology* , 4 (73), σσ. 980-1004.

Pietschnig, J., Voracek, M., & Formann, A. K. (2010, May–June). Mozart effect–Shmozart effect: A meta-analysis. *Intelligence* , 38 (3), σσ. 314-323.

Rauscher, F. H. (2006, June). The Mozart Effect in Rats: Response to Steele. *Music Perception: An Interdisciplinary Journal* , 5 (23), σσ. 447-453.

Rauscher, F. H., Shaw, G. L., & Ky, C. N. (1993, Oct 14). Music and spatial task performance. *Nature* .

Register, D. (2007). The use of music to enhance reading skills of second grade students and students with reading disabilities. *Journal of Music Therapy* , 1 (44), σσ. 23-37.

Reid, G. (2009). *Dyslexia: A Practitioner's Handbook, 4th Edition*. Oxford: John Wiley & Sons Ltd.

Rideout, B. E., & Laubach, C. M. (1996). EEG correlates of enhanced spatial performance following exposure to music. *Perceptual and Motor Skills* , 2 (82), σσ. 427-432.

Stough, C., Mangan, G., Bates, T., Frank, N., Kerkin, B., & Pellett, O. (1995). Effects of nicotine on perceptual speed. *Psychopharmacology* (119), σσ. 305-310.

UNESCO. (2009). *Policy Guidelines on Inclusion in Education* . Paris: UNESCO.

Wigram, T., & Gold, C. (2006, 9). Music Therapy in the Assessment and Treatment of Autistic Spectrum Disorder: Clinical application and Research Evidence. *Child: Care, health and Development* , 32 (5), σσ. 535-542.

Yang, C. Y., Chen, C. H., Chu, H., Chen, W. C., Lee, T. Y., Chen, S. G., και συν. (2012, Apr). The effect of music therapy on hospitalized psychiatric patients' anxiety, finger temperature, and electroencephalography: a randomized clinical trial. *Biological Research For Nursing* , 14 (2), σσ. 197-206.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

Προσωπική Συνέντευξη με τον καθηγητή κ Σωφρόνιο Παπουτσόγλου

? Πώς ήρθε η αρχική ιδέα;

A Περίπου πριν 10 χρόνια, χωρίς υπερβολή ένας βασικός άξονας ήταν ότι μου αρέσει πολύ η μουσική. Όπως ακούς, πάντα στο γραφείο μου υπάρχει μουσική συνέχεια

? Πως καταφέρατε να εφαρμόσετε αυτή την ιδέα;

A Η εφαρμογή της ιδέας έχει πολύ συγκεκριμένο σκοπό, ο οποίος αφορά στην βελτίωση του ρυθμού αναπτύξεως των ψαριών όσο και στη βελτίωση των ψαριών. Ασχολούμαστε μόνο με εκτρεφόμενα είδη ψαριών, θαλασσινά ή γλυκού νερού. Βοήθησε βέβαια και το γεγονός ότι υπάρχουν οι κατάλληλες εγκαταστάσεις στο εργαστήριο.

Αυτού του είδους οι τεχνικές εφαρμόζονται ιδιαίτερα επιτυχώς όταν ελέγχονται όλοι οι παράγοντες εκτροφής των ψαριών. Αυτό επιτυγχάνεται εύκολα όταν είναι κλειστά συστήματα παραγωγής. Οι παράγοντες στα κλειστά συστήματα παραγωγής είναι όλοι όσοι προκαλούν στρες στα ψάρια, σε συνδυασμό με την διατροφή τους και την ποιότητα του νερού.

Με αυτό το σκεπτικό όταν ξεκινήσαμε να μελετάμε τους στρεσογόνους παράγοντες στο εργαστήριο, αποδεχόμενοι την ηθολογία διαβίωσης (δηλ. στα επιφανειακά νερά ή του πυθμένα) των ψαριών, μελετήσαμε την πυκνότητα εκτροφής. Όλα τα ψάρια δεν δέχονται την ίδια μονάδα ανά κυβικό. Π.χ. οι τσιπούρες και οι σαργοί είναι δύστροπα είδη (χτυπάει το ένα το άλλο). Η πέστροφα και ο κυπρίνος είναι ήσυχα ψάρια. Άρα έπρεπε να δούμε κάτω από τις απόλυτες ελεγχόμενες συνθήκες της μονάδας όγκου νερού εκτροφής.

Στη συνέχεια διαπιστώσαμε ποια ψάρια μπορούν να συναναστραφούν με παρέα (π.χ. στην ίδια δεξαμενή).

Κατά πόσο το χρώμα των δεξαμενών επηρεάζει την ψυχολογία των ψαριών.

Ποιο χρώμα φωτισμού προκαλεί λιγότερο στρες στα ψάρια.

Τελικά στις αρχές της δεκαετίας σκέφτηκα να δω κατά πόσο η μουσική θα μπορούσε να παίζει αντιστρεπτικό ρόλο. Έτσι ξεκίνησε το πείραμα με τη μουσική.

Ο εγκέφαλος των ψαριών είναι ανατομικά, ο αρχέγονος εγκέφαλος των ανθρώπων, όπως διαπιστώνεται και στο Δαρβίνο. Άρα δεν ήταν λάθος το σκεπτικό ότι οι αντιδράσεις του ανθρώπινου εγκέφαλου στη μουσική, μπορούν να διαπιστωθούν και από τον εγκέφαλο των ψαριών.

? Γιατί προτιμήσατε την μουσική του Μότσαρτ;

A Έχει μελετηθεί πάρα πολύ στους ανθρώπους και έχει καθιερωθεί ως όρος το “Effect Mozart”. Έβαλα και μουσική “Romanza”. Τώρα ετοιμάζουμε πειράματα με “Bach”.

Πέρυσι τον Σεπτέμβριο σε ένα συνέδριο στην Κρακοβία, έδωσα διάλεξη για να επισημάνω τα αποτελέσματα των ερευνών. Εάν ήταν να δοθεί το 1ο βραβείο, έπρεπε να δοθεί σε μένα, για 2 λόγους

- 1) Ο τρόπος που είπα αυτά που ήθελα να πω
- 2) Για την πρωτοτυπία του θέματος

Όταν με ρώτησε ένας παραγωγός τη μουσική να βάλει στα ψάρια του, του απάντησα «όποια μουσική αρέσεις εσύ, αρκεί να αποδείξεις ότι αγαπάς τα ψάρια σου»

? Γιατί δεν χρησιμοποιήσατε και σκληρή μουσική (Rock);

A Δεν πιστεύω ότι η σκληρή μουσική θα έχει τέτοια αποτελέσματα. Λόγω μεγάλης έντασης και υψηλής συχνότητας στις νότες, πολύ πιθανόν, θα τρομάξουν τα ψάρια.

? Πως επιλέχθηκε η ένταση της μουσικής;

A Η ένταση επιλέχθηκε με βάση το δικό μου αφτί και τα ψάρια ανταποκρίθηκαν.

? Τα δελφίνια παράγουν ήχους. Άλλα ψάρια παράγουν;

A Τα δελφίνια δεν είναι ψάρια είναι θηλαστικά.
Ορισμένα όμως είδη ψαριών παράγουν ήχους κατά την αναπαραγωγική τους περίοδο.

? Ποια είναι τα αποτελέσματα του πειράματος;

A Έχει αυξηθεί 20% ο ρυθμός αναπτύξεως των ψαριών γιατί είναι απαλλαγμένα από το στρες και η φυσιολογία τους είναι πολύ καλύτερη.

? Τι προβλέπεται για το μέλλον;

A Άνοιξε ένας καινούριος τομέας «Νευροφυσιολογίας» ο οποίος πιστεύω ότι δεν θα ωφελήσει μόνο την πρακτική διάσταση της μαζικής παραγωγής των ψαριών. Αλλά πιστεύω ότι θα βοηθήσει και με την έννοια της βασικής έρευνας γενικότερα στον τομέα της Νευροφυσιολογίας με οφέλη και για τον άνθρωπο.
Έχει κινήσει το ενδιαφέρον νευρολόγων και νευροφυσιολόγων με τους οποίους θα συνεργαστώ και σε Ελληνικό και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

Έντυπο παρατήρησης

Μαθητής:

Τμήμα:

Σχολικός Τομέας					
Που βρίσκεται ο μαθητής πριν το πείραμα ως προς:	Πολύ χαμηλά	Χαμηλά	Μέτριο επίπεδο	Υψηλά	Πολύ υψηλά
• τη μάθηση					
• την ακουστική του αντίληψη					
• τη σκέψη					
• την προσοχή					
Που βρίσκεται ο μαθητής όταν τελείωσε το πείραμα ως προς:					
• τη μάθηση					
• την ακουστική του αντίληψη					
• τη σκέψη					
• την προσοχή					

Σωματικός τομέας					
Που βρίσκεται ο μαθητής πριν το πείραμα ως προς:	Πολύ χαμηλά	Χαμηλά	Μέτριο επίπεδο	Υψηλά	Πολύ υψηλά
• Σωματικές λειτουργίες (κίνηση, αναπνοή)					
• οπτικοκινητικός συντονισμός					
Που βρίσκεται ο μαθητής όταν τελείωσε το πείραμα ως προς:					
• Σωματικές λειτουργίες (κίνηση, αναπνοή)					
• οπτικοκινητικός συντονισμός					

Κοινωνικός τομέας	Πολύ χαμηλά	Χαμηλά	Μέτριο επίπεδο	Υψηλά	Πολύ υψηλά
Που βρίσκεται ο μαθητής πριν το πείραμα ως προς:					
• κοινωνική συμπεριφορά					
• Λόγος γραπτός					
• Λόγος προφορικός					
• εκφραστικότητα και αισθητική ανάπτυξη					
• ηθική ανάπτυξη					
Που βρίσκεται ο μαθητής όταν τελείωσε το πείραμα ως προς:					
• κοινωνική συμπεριφορά					
• Λόγος γραπτός					
• Λόγος προφορικός					
• εκφραστικότητα και αισθητική ανάπτυξη					
• ηθική ανάπτυξη					

Ψυχολογικός τομέας	Πολύ χαμηλά	Χαμηλά	Μέτριο επίπεδο	Υψηλά	Πολύ υψηλά
Που βρίσκεται ο μαθητής πριν το πείραμα ως προς:					
• συναισθηματική ανάπτυξη					
• δημιουργικότητα					
• ανοχή					
• υπομονή					
• συνεργασία					
Που βρίσκεται ο μαθητής όταν τελείωσε το πείραμα ως προς:					
• συναισθηματική ανάπτυξη					
• δημιουργικότητα					
• ανοχή					
• υπομονή					
• συνεργασία					